

NOTAT – RESULTATER FRA SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE OM DEMOKRATISK DANNELSE

Projekt
Kunde
Dato

Demokratisk dannelse på ungdomsuddannelserne
UVM
Januar 2018

1. Indledning

Nogle ungdomsuddannelser oplever udfordringer med kultursammenstød, religiøs mobning og kontrol blandt elever, som kan gøre det vanskeligt at skabe et inkluderende og demokratisk dannende læringsmiljø. Derfor nedsatte undervisningsminister Merete Riisager i maj 2017 et dialogforum om demokratisk dannelse på ungdomsuddannelserne. I den forbindelse udtalte ministeren, at solid viden, forståelse og indsigt i demokrati blandt eleverne kan være med til at komme udfordringer med kultursammenstød, religiøs mobning og kontrol til livs. Dialogforummet skal komme med anbefalinger til, hvordan der kan arbejdes med at styrke de demokratisk dannende læringsmiljøer på ungdomsuddannelserne.

Formålet med spørgeskemaundersøgelsen, som dette notat formidler resultaterne af, er, at afdække karakteren og udbredelsen af de udfordringer, som nogle skoler oplever. Desuden er det formålet at undersøge, hvordan skolerne arbejder med at styrke elevernes demokratiske dannelse.

Alle institutioner med ungdomsuddannelser er blevet inviteret til at deltage i spørgeskemaundersøgelsen. Kortlægningen skal understøtte dialogforummets anbefalinger og består af en spørgeskemaundersøgelse til ledere samt to supplerende spørgeskemaundersøgelser til udvalgte lærere og elever på ungdomsuddannelserne. De to undersøgelser blandt lærere og elever er ikke repræsentative, da det kun er én lærer og én elev, der er spurgt fra hver institution. Disse udgør derfor udelukkende et supplement til lederundersøgelsen. Yderligere er der gennemført casebesøg på otte udvalgte skoler.

Spørgeskemaundersøgelsen berører fire temaer:

- Potentielle udfordringer i relation til demokratisk dannende læringsmiljøer på skolen
- Skolens arbejde med at skabe demokratisk dannende læringsmiljøer
- Ledelsens rolle i at skabe demokratisk dannende læringsmiljøer
- Institutionaliseret af elevernes indflydelse.

Dette notat har primært fokus på at formidle resultaterne fra lederundersøgelsen, da dette er hovedrespondentgruppen i undersøgelsen. Svarene er suppleret med interessante tendenser fra elevernes og lærernes undersøgelser. Alle tabeller fra de tre undersøgelser findes i den samlede tabelrapport.

Læsevejledning

Det resterende af notatet er opbygget på følgende måde:

- Afsnit 2: I afsnittet gøres rede for rekrutteringsstrategi og svarprocenter.
- Afsnit 3: Indeholder resultaterne fra spørgsmålene om potentielle udfordringer i relation til demokratisk dannende læringsmiljøer på skolen.
- Afsnit 4: Indeholder resultaterne fra spørgsmål om skolens arbejde med at skabe demokratisk dannende læringsmiljøer.
- Afsnit 5: Indeholder resultaterne fra spørgsmål om ledelsens rolle i at skabe demokratisk dannende læringsmiljøer.
- Afsnit 6: Indeholder resultaterne fra spørgsmål om institutionalisering af elevernes indflydelse.
- Afsnit 7: Indeholder øvrige fund fra undersøgelserne om temaet om accept af snyd
- Afsnit 8: Indeholder de definitioner, der ligger til grund for spørgeskemaundersøgelsen, samt en kort metodebeskrivelse.

2. Rekrutteringsstrategi og svarprocenter

Denne undersøgelse er sendt til alle ledere på landets uddannelsesinstitutioner. Undersøgelsen er derefter videresendt til én udvalgt lærer og én udvalgt elev på hver uddannelsesinstitution. Lederne er hovedsageligt identificeret igennem institutionsregistre, dog er EUD-lederne rekrutteret igennem institutionens hovedmail, hvorfor kun de ledere på EUD, der er blevet registreret, har modtaget et spørgeskema. På EUD-institutionerne har det været muligt at registrere afdelingsledere, hvis institutionen har haft mange afdelinger. Lederne i undersøgelsen er ledere på institutionsniveau, bortset fra EUD-institutionerne, hvor det også kan være afdelingsledere.

I afsnit 8 kan den fulde rekrutteringsstrategi læses. Dette afsnit indeholder desuden en mere detaljeret beskrivelse af udviklingen af spørgeskemaet og gennemførelsen af undersøgelsen.

Svarprocenterne på leder-, lærer- og elevskemaet fremgår af tabellen nedenfor.

Tablet 2-1: Oversigt over svarprocenter

	Gymnasieområdet			EUD*		
	Leder	Lærer	Elev	Leder	Lærer	Elev
Antal i alt**	263			110		
Antal udsendt til	263	285	272	72	70	60
Gennemført	186	192	120	52	49	19
Frafald af svar	7	1	0	5	1	0
Endeligt sample	179	191	120	47	48	19
Svarprocent	68 %			43 %		

Note: * Alle SOSU-ledere har modtaget spørgeskemaet direkte, hvorimod de øvrige EUD-ledere har registreret sig.

** "Antal i alt" bygger på Institutionsregisteret, www.studenterkursus.dk, Danske Erhvervsskoler og -Gymnasier (Erhvervsskolen i tal), www.vuc.dk. Antal ledere kan være mindre end antal lærere og elever, da ledere i flere tilfælde har sendt ud til mere end én lærer, hvis de har haft flere uddannelsessteder.

Den høje svarprocent på ca. 68 pct. af alle kontaktede gymnasieledere og den relativt store stikprøve er udtryk for, at undersøgelsen vil have en lav usikkerhed. I en frafaldsanalyse er det undersøgt, om der er forskel mellem ledere, der har svaret på undersøgelsen, og ledere, der ikke har svaret. Frarafaldsanalysen er foretaget på to parametre: Institutionens andel af elever, der er indvandrere eller efterkommere¹ samt institutionens geografiske placering², se tabelrapportens figur 2-3 og 2-4. Der er ikke signifikant forskel mellem ledere, der har svaret, og ledere, der ikke har svaret, på andelen af elever med indvandrer- eller efterkommerbaggrund. Der er en lille overrepræsentation af ledere fra Region Sjælland og en underrepræsentation af ledere fra Region Syddanmark. Dette indikerer ikke nogen betydelige skævheder i respondenterne i forhold til hele populationen. Det er ikke undersøgt, om der er systematiske forskelle på andre parametre mellem lederrespondenter og den totale population. Overordnet formodes der ikke at være nogen systematisk forskel for så vidt angår ledere, der har gennemført undersøgelsen, og ledere, der ikke har gennemført undersøgelsen. Derfor har svarene i undersøgelsen en høj repræsentativitet for denne målgruppe.

Usikkerheden i svarene for EUD-ledere som følge af en lavere svarprocent og en mindre stikprøve er generelt højere. Svarprocenten er blandt EUD-lederne særdeles høj, men spørgeskemaet er som følge af den begrænsede registrering blot distribueret til 72 ledere ud af 110 ledere (65 pct.), hvorfor den samlede svarprocent for populationen kun er på 43 pct.

I den tilhørende tabelrapport kan tabeller over fordelingen af ledernes svar på institutionstyperne ses i forhold til den faktiske fordeling i samfundet i dag. Disse figurer viser, at undersøgelsens fordeling af lederne generelt stemmer fint overens med samfundets fordeling. Yderligere er fordelingen af uddannelses typer også i nogenlunde overensstemmelse med fordelingen i samfundet. Det vurderes, at lederundersøgelsen er repræsentativ, når det gælder institutionstype og uddannelser.

For lærer- og elevskemaet gælder det i alle tilfælde, at skemaet kun er tilsendt den udvalgte registrerede lærer og elev. Undersøgelsen for disse grupper har derfor ikke haft det formål at afspejle et repræsentativt udsnit af lærere og elever (se afsnit 8 for beskrivelse af rekrutteringsstrategien), men lærer- og elevbesvarelsesne er medtaget for at få et supplement til ledernes besvarelser.

3. Potentielle udfordringer i relation til demokratisk dannende læringsmiljøer på skolen

Dette afsnit indeholder resultaterne af spørgsmål, der handler om omfanget af potentielle udfordringer relateret til elevernes demokratiske dannelse. Alle afsnit indeholder resultaterne fra lederundersøgelsen og suppleres med tendenser fra lærernes og elevernes undersøgelser. Afsnittet bygger på tabelrapportens resultater fra kapitel 3.

3.1 Udemokratiske værdier og holdninger

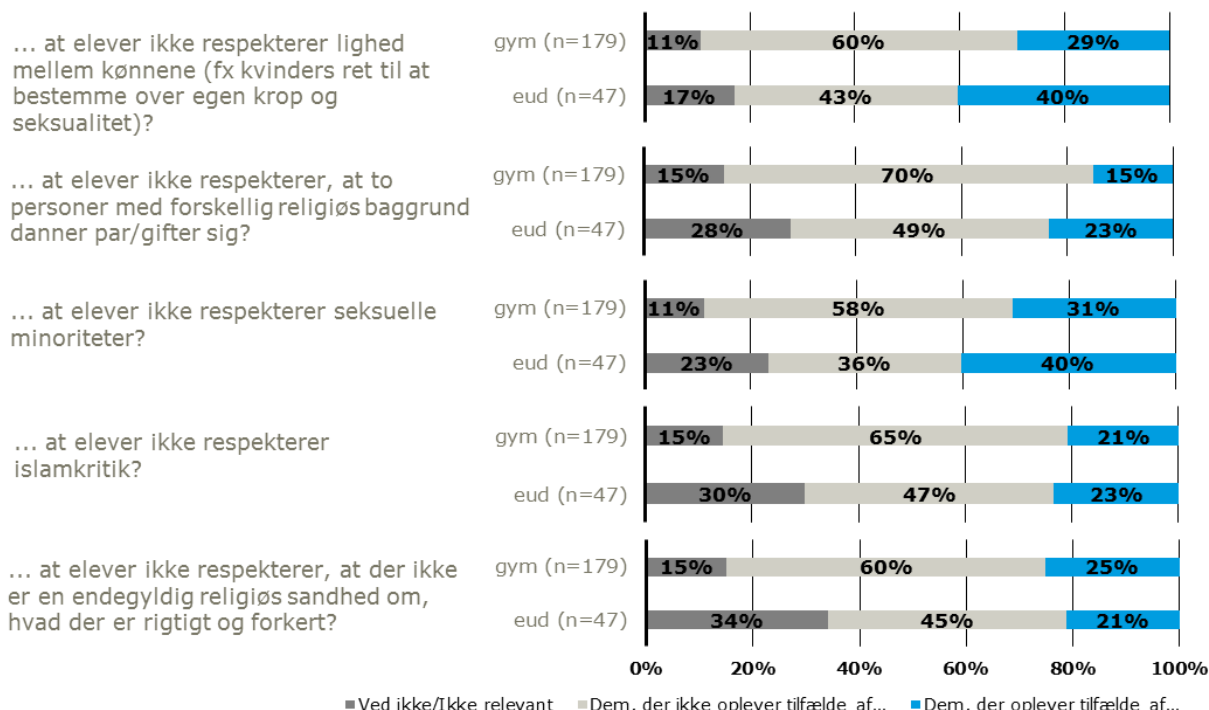
Lederne på ungdomsuddannelsesinstitutionerne er blevet spurgt om, i hvor høj grad de oplever elever, der giver udtryk for udemokratiske værdier og holdninger. Figur 3-1 på næste side viser andelen af ledere, der har oplevet tilfælde af elever, der giver udtryk for udemokratiske værdier og holdninger (blå søjle). Ligeledes viser figuren andelen af ledere, der ikke

¹ Kilde: STILs databank med opdeling på herkomst: <https://stil.dk/uvm-dk/statistik/tvaergaende-statistik/datavarehuset-og-databanken>.

²Geografi er defineret ved hovedinstitutionens placering i regionerne. Derudover anvendes en opdeling af kommuner fra Erhvervsministeriet på by-, mellem-, land- og yderkommuner. Kilde: https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/regional- og landdistriktpolitisk_redegoerelse_2012.pdf.

har oplevet nogle tilfælde (lysegrå søjle). Sidste søjle er ledere, der har svaret "Ved ikke/ikke relevant" (mørkegrå søjle).

Figur 3-1: Andel af lederne, der har oplevet eller ikke oplevet tilfælde af ...

Note: Lederne er blevet stillet følgende spørgsmål: "For hvor stor en procentdel af skolens samlede elevgruppe var der i første halvår 2017 tilfælde af nedenstående?" Figuren her viser en opdeling af de ledere, der har svaret 0 pct., og de ledere, der har svaret mere end 0 pct. Rækkefølgen på spørgsmålene var randomiseret.

Figuren viser følgende tendenser:

- Mellem 36 pct. og 70 pct. af de adspurgte ledere oplever *ikke* tilfælde af elever med udemokratiske værdier og holdninger.
- EUD-lederne oplever i højere grad end gymnasielederne elever, der giver udtryk for udemokratiske værdier og holdninger.
- Både EUD- og gymnasielederne har oftest oplevet elever, der giver udtryk for "ikke at respektere lighed mellem kønnene" samt "ikke at respektere seksuelle minoriteter". Her er det ca. 30 pct. af gymnasielederne, der har oplevet tilfælde og 40 pct. af EUD-lederne.
- Lederne har i mindre omfang end i de øvrige tilfælde oplevet elever give udtryk for ikke at respektere religiøse spørgsmål. Det gælder for ca. 20 pct. af gymnasie- og EUD-lederne.

Lærere og elever på ledernes skoler er ligeledes blevet spurgt om, hvorvidt de oplever elever, der giver udtryk for udemokratiske værdier og holdninger (se tabelrapportens figur 3-1-a). Både hos lærere og elever er der generelt en væsentlig større andel respondenter, der oplever elever på deres skole, der giver udtryk for udemokratiske værdier og holdninger. Følgende steder skiller lærerne og eleverne sig særligt ud:

- I forhold til lederne er der en væsentlig større andel af de adspurgte lærere og elever, der oplever elever, der giver udtryk for *"ikke at respektere islamkritik"*.
- I modsætning til lederne, så er der generelt en større andel *gymnasieeleverne*, der har oplevet elever, der giver udtryk for udemokratiske værdier og holdninger. Blandt lederne var dette særligt gældende for EUD-lederne.
- Hos de adspurgte lærere er der ca. en lige stor andel gymnasielærere og EUD-lærere, der har oplevet elever med de forskellige udemokratiske værdier og holdninger.

Andelen af elever, der giver udtryk for udemokratiske værdier og holdninger

Lederne, der har oplevet elever, der giver udtryk for udemokratiske værdier og holdninger, vurderer, at elevgruppen med disse holdninger og værdier udgør ca. 5-8 pct. af elevgruppen (se tabelrapportens figur 3-1-b). Denne andel er nogenlunde jævn henover alle spørgsmålene. EUD-lederne angiver, at disse elevgrupper udgør en lidt større andel end gymnasielederne, men forskellen er dog lille.

Kobling af ledernes svar med hhv. lærernes og elevernes svar på de enkelte institutioner

Analysen af ledere, der har oplevet elever med udemokratiske værdier og holdninger, er yderligere underbygget ved at koble ledersvar med hhv. elev- og lærersvar på deres institution³ i de tilfælde, hvor eleven og læreren har svaret (alle "ved ikke"-svarene er sorteret fra). Som det fremgår af tabelrapportens figur 3-1-c er det på ca. 65 institutioner muligt at koble gymnasieledernes omtrent 65 svar med elevsvar, mens der på ca. 95 institutioner kan foretages kobling mellem leder- og lærersvar på samme institution. På EUD-institutionerne er det muligt at koble syv leder- og elevsvar fra samme institution, mens der kan foretages kobling mellem 18 leder- og lærersvar fra samme institution. Denne analyse er derfor kun tiltænkt at kvalificere resultaterne ovenfor.

De koblede svar giver ikke belæg for at betvivle omfanget af ledernes oplevelser med elever, der har udemokratiske værdier og holdninger. Denne delanalyse viser samlet set, at elever og lærere bekræfter eller vurderer et større omfang af oplevelser med elever med udemokratiske holdninger eller værdier end lederen på deres institution. For gymnasieeleverne er det mellem 94-97 pct. af respondenteleverne, der, når deres svar kobles med deres gymnasieleder, bekræfter eller vurderer et større omfang af elever med udemokratiske værdier eller holdninger på ledernes institution end lederen på samme institution. For EUD-institutionerne er det 77-97 pct. af eleverne, der bekræfter deres leders svar eller vurderer, at de oplever et større omfang af elever med udemokratiske værdier eller holdninger på ledernes institution end lederen på samme institution.

Når leder- og lærerbesvarelsesne kobles institutionsvist svinger andelen af lærere, der bekræfter niveauet eller oplever en større andel elever med udemokratiske værdier og holdninger – mellem 79 pct. og 95 pct. i forhold til lederen på deres institutionen.

Generelt viser de tre surveys således, at lederne oplever, at der er færre udfordringer i forbindelse med demokratisk dannelse end lærere. Tilsvarende oplever lærerne, at der er færre udfordringer end eleverne. Samlet set er eleverne dermed den gruppe, der oplever flest udfordringer i forbindelse med spørgsmålene om demokratisk dannelse. Her er det dog

³ Der kan i nogle tilfælde være flere elever og lærere, da elever og lærere er rekrutteret indenfor hver uddannelsestype, men lederen er typisk institutionslederen. I disse tilfælde anvendes gennemsnittet af hhv. institutionens elever og læreres svar.

ledernes svar, der skal vægtes tungest, da denne undersøgelse har de mindste usikkerheder og er mest repræsentativ i forhold til lærerne og eleverne.

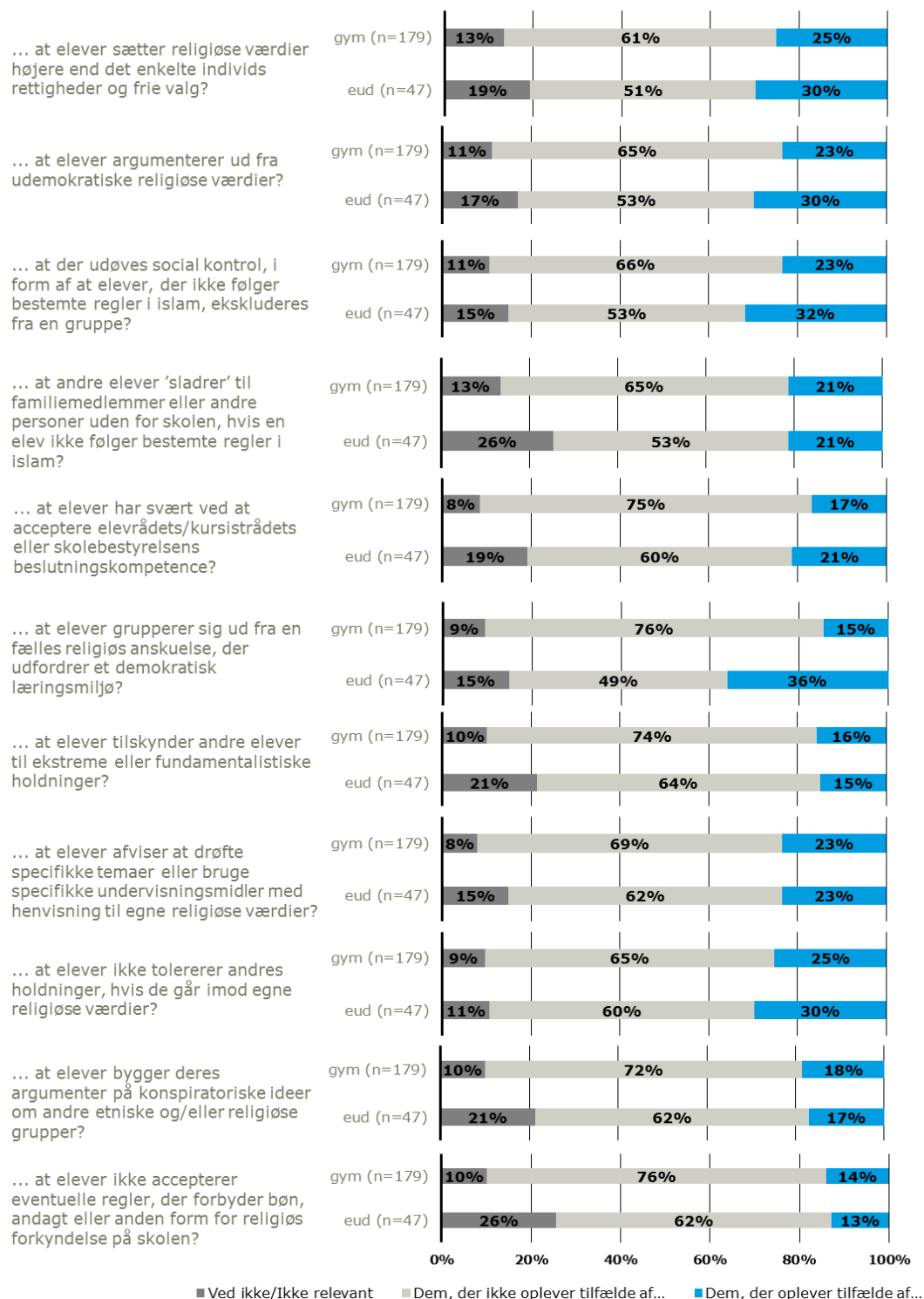
Sammenlignes lærernes og elevernes svar, så vurderer samtlige EUD-respondenter denne andel elever til at være større, end det er tilfældet blandt respondenterne fra gymnasierne.

3.2

Kultursammenstød, religiøs mobning og social kontrol

I forlængelse af forrige spørgsmål er lederne på ungdomsuddannelsesinstitutioner blevet spurgt om, i hvor høj grad de oplever udfordringer med kultursammenstød, religiøs mobning og social kontrol blandt eleverne. Figur 3-2 på næste side viser andelen af ledere, der har oplevet tilfælde af kultursammenstød, religiøs mobning og social kontrol blandt eleverne på skolen (blå søjle), samt andelen af ledere, der ikke har oplevet nogle tilfælde (lysegrå søjle). Sidste søjle er ledere, der har svaret "ved ikke/ikke relevant" (mørkegrå søjle).

Figur 3-2: Andel ledere, der har oplevet eller ikke oplevet tilfælde af ...

Note: Lederne er blevet stillet følgende spørgsmål: "Ud fra dit bedste skøn, for hvor stor en procentdel af skolens samlede elevgruppe var der i første halvår 2017 tilfælde nedenstående?" Figuren her viser en opdeling af de ledere, der har svaret 0 pct., og de ledere, der har svaret mere end 0 pct. Rækkefølgen på spørgsmålene var randomiseret.

Figuren viser følgende tendenser hos lederne svar:

- Overordnet vurderer mere end halvdelen af alle lederne, at de *ikke* oplever elevgrupper, hvor der er udfordringer med kultursammenstød, religiøs mobning og social kontrol.
- Mellem 15-30 pct. af lederne oplever tilfælde af elevgrupper, hvor der er udfordringer. EUD-lederne oplever det generelt i lidt højere grad end gymnasielederne.
- EUD- og gymnasielederne adskiller sig tydeligst på spørgsmålet om oplevede tilfælde af, at *"elevgrupper grupperer sig ud fra en fælles religiøs anskuelse, der udfordrer et demokratisk læringsmiljø"*. Her svarer 36 pct. af EUD-lederne, at de har oplevet sådanne elevgrupper, mens det gælder for 15 pct. af gymnasielederne.

Af de ledere, der har svaret, at de har oplevet nogle af overstående tilfælde, så mener EUD-lederne, at disse elevgrupper ca. udgør 8 pct. af skolens samlede antal elever. Gymnasielederne mener i gennemsnit, at det er omkring 5 pct. af skolens samlede elever (se tabelrapportens figur 3-2-b).

Ser man på lærernes besvarelse af samme spørgsmål (se tabelrapportens figur 3-2-a.), så oplever lærerne på alle spørgsmål generelt højere grad af tilfælde med udfordringer indenfor kultursammenstød, religiøs mobning og social kontrol end lederne – og færre svarer *"ved ikke"*. Sammenligning på tværs af institutionstyper viser, at EUD-lærere oplever disse udfordringer større end gymnasielærere. Yderligere angiver EUD-lærerne, at disse elevgrupper udgør omtrent 20 pct. af skolens elevtal, mens gymnasielærerne angiver et markant lavere gennemsnitligt antal på 8 pct. af skolens samlede elevgruppe (se tabelrapportens figur 3-2-b). Generelt indikerer EUD-lærernes svar, at de generelt oplever omfanget af udfordringer større end EUD-lederne.

I modsætning til det foregående spørgsmål, så oplever eleverne i nogenlunde samme omfang som lederne tilfælde med udfordringer indenfor kultursammenstød, religiøs mobning og social kontrol (se tabelrapportens figur 3-1-a). Dog skiller eleverne sig ud på to spørgsmål, hvor eleverne oplever en særlig stor grad af udfordringer. Det er tilfælde af, at *"elever har svært ved at acceptere elevrådets eller skolebestyrelsens beslutningskompetence"* og at *"elever ikke tolererer holdninger, hvis de går imod egne religiøse værdier"*. Selvom eleverne i samme grad som lederne oplever tilfælde af disse udfordringer, så vurderer disse elever alligevel, at det gælder en meget større andel af den samlede elevgruppe end både lederne og lærerne angiver – mellem 20 og 50 pct. af elevgruppen på skolen (se tabelrapportens figur 3-1-b).

Kobling af lederne svar med hhv. lærernes og elevernes svar på de enkelte institutioner. Analysen af lederne svar af dette spørgsmål er yderligere underbygget ved at koble lederne svar med hhv. elev- og lærersvar på deres institution⁴, i de tilfælde hvor eleven og læreren har svaret på spørgsmålet (alle *"ved ikke"*-svarene er sorteret fra). Som det fremgår af tabelrapportens figur 3-2-c kan ca. 65 gymnasielederne svar kobles med elevsvar på samme institution, mens ca. 95 ledersvar kan kobles med et lærersvar på samme institution. For EUD-lederne kan ca. syv ledersvar kobles med elevsvar, mens der er 18 leder- og lærersvar, der kan kobles på institutionsniveau. På grund af de begrænsede antal besvarelser er denne delanalyse kun tiltænkt at kvalificere resultaterne ovenfor.

⁴ Der kan i nogle tilfælde være flere elever og lærere, da elever og lærere er rekrutteret indenfor hver uddannelsestype, men lederen er typisk institutionslederen. I disse tilfælde anvendes gennemsnittet af hhv. institutionens elever og læreres svar.

Ligesom ved forrige spørgsmål giver de koblede svar heller ikke her belæg for at betvivle omfanget af ledernes oplevelser af kultursammenstød, social kontrol og religiøs mobning. Imellem 78 pct. og 100 pct. af eleverne og lærerne bekræfter eller vurderer et større omfang af oplevelser med kultursammenstød, social kontrol eller religiøs mobning end lederne.

Generelt oplever/vurderer lederne, at der er færre udfordringer indenfor kultursammenstød, religiøs mobning og social kontrol end lærerne og eleverne. Eleverne vurderer på flere underspørgsmål, at der er færre udfordringer end lærerne, men de oplever til gengæld, at omfanget af de elevgrupperne, der udfordrer, i gennemsnit er større end lærerne oplever.

3.3

Eksempler på holdninger, der udfordrer et demokratisk dannende læringsmiljø

Lederne blev spurgt om, hvorvidt der er andre eksempler på holdninger, der udfordrer et demokratisk dannende læringsmiljø. Som det fremgår af tabelrapportens Figur 3-3 er der blandt gymnasielæderne 3 pct., der har svaret med andre eksempler, hvorimod 9 pct. af EUD-lederne har svaret med andre eksempler på holdningerne. Punkterne herunder opřidser de 11 leders uddybninger til andre eksempler.

Figur 3-3: Opsummering af ledernes andre eksempler på holdninger blandt eleverne på deres skole, der udfordrer et demokratisk dannende læringsmiljø

- Flere ledere vurderer, at der ofte er eksempler på etnisk danske elever, der ikke kan rumme eller respektere elever med anden etnisk baggrund.
- I forlængelse deraf mener flere ledere, at der generelt er eksempler på elever med uvidenhed om demokratiske processer og fordomme om indvandrere og flygtninge.
- Sidst nævner enkelte ledere problemer igennem de sociale platforme. Lederne nævner generelt ikke eksempler knyttet til elever af anden etnisk baggrund.

Note: Der var i alt 11 ledere, der kom med uddybende svar til andre eksempler på udfordringer.

Der er 15 pct. af gymnasielærerne og 6 pct. af EUD-lærerne, der oplever andre eksempler⁵. Lærerne er overvejende enige i ledernes svar. Lærerne tilføjer dog, at de har oplevet eksempler på elever, der ikke vil deltage i fællessamlinger og elevdemokrati af religiøse årsager. Endelig er der enkelte lærere, der nævner eksempler på elever, der taler et andet sprog end dansk i skolen og dermed virker ekskluderende i forhold til det læringsfællesskab, de indgår i.

Eleverne er ligeledes blevet spurgt om, hvorvidt de kender til andre eksempler på kultursammenstød, religiøs mobning og social kontrol på skolen, som ikke er dækket af spørgsmålene, de lige har besvaret. I alt er der ni elever, der svarer uddybende på dette. Eleverne angiver eksempler på etniske danskere med højreekstremistiske holdninger. Derudover nævner flere elever eksempler på elever, der taler et andet sprog end dansk, fx arabisk.

Til spørgsmålet om, hvorvidt der er øvrige elevgrupper med udfordringer, nævner den største gruppe af ledere, der har besvaret spørgsmålet, at der kan være udfordringer med etnisk danske elever, der ikke kan rumme eller respektere andre elever med anden etnisk baggrund. Lærerne og eleverne er enige med lederne.

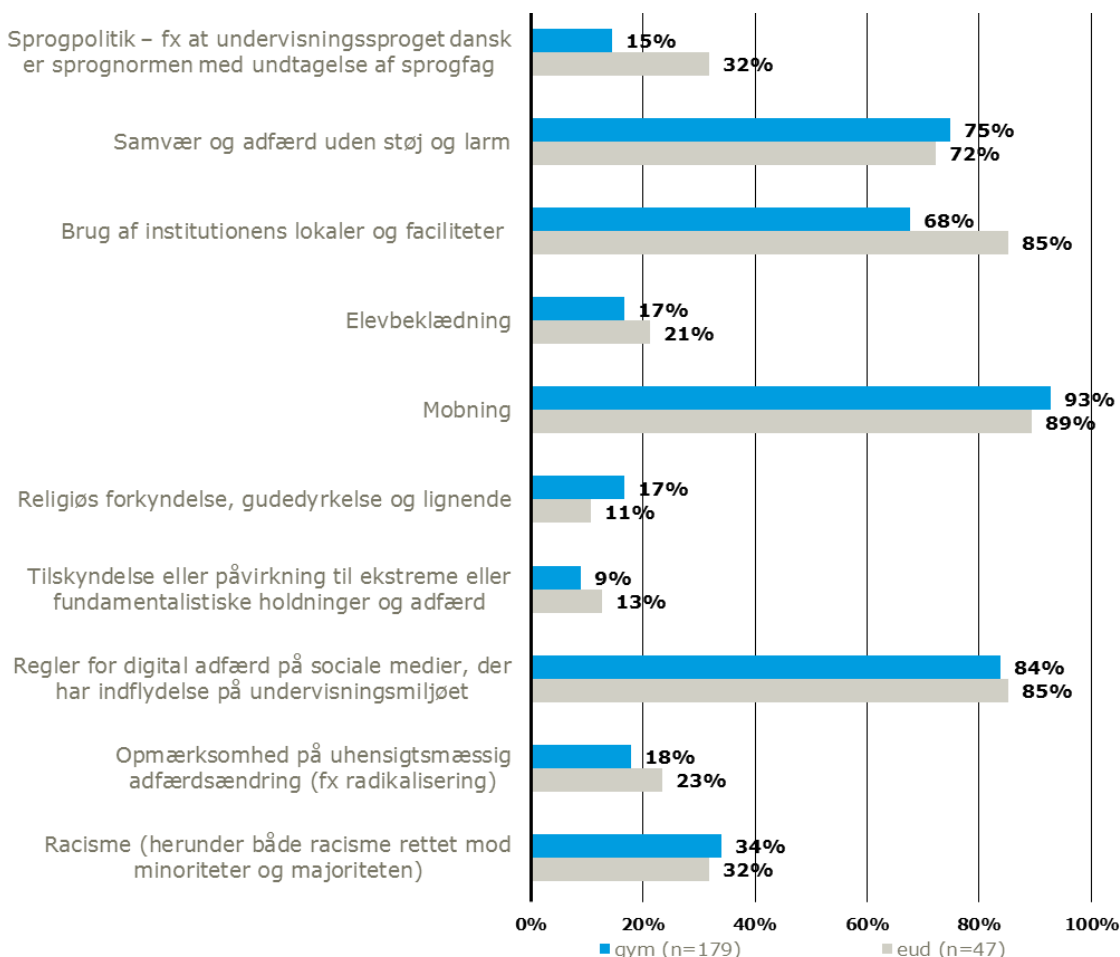
⁵ I alt er der 31 lærere, der har svaret uddybende på spørgsmålet.

3.4

Skolens studie- og ordensregler

Med afsæt i ovenstående afdækning af udfordringer i forbindelse med demokratisk dannende læringsmiljøer, undersøges i dette afsnit skolens brug af studie- og ordensregler i arbejdet med demokratisk dannende læringsmiljøer. Figur 3-4 viser andelen af lederne, der har sat kryds ud for hvert element. Det var muligt at sætte flere kryds.

Figur 3-4: Hvilke af følgende elementer forholder skolens studie- og ordensregler sig til?

Note: Det var muligt at sætte flere kryds. Derfor summer figurens procentsatser ikke til 100 pct. Figuren viser andelen af lederne, der har sat kryds ud for de enkelte elementer. Rækkefølgen på spørgsmålene var randomiseret.

Figuren viser følgende overordnede tendenser:

- Langt størstedelen, 70-90 pct., af lederne vurderer, at skolens studie- og ordensregler forholder sig til klassiske emner som *"samvær og adfærd uden støj og larm"*, *"brug af institutionens lokaler og faciliteter"*, *"mobning"* og *"regler for digital adfærd på sociale medier, der har indflydelse på undervisningsmiljøet"*.
- Den mindste andel lederne, ca. 12 pct., har sat kryds ved de to elementer, der handler om *"ekstreme eller fundamentalistiske holdninger"* og *"religiøs forkyndelse, gudedyrkelse og lignende"*. Dog er der ca. 33 pct. af lederne, der markerer, at deres regler forholder sig til *"racisme"*.

- Der er ikke store forskelle på svarene fra gymnasielederne og EUD-lederne.

Lederne er blevet bedt om at vurdere, om grunden til, at deres studie- og ordensregler forholder sig til et af de angivne elementer, er konkrete (tidligere eller nuværende) problemer med elevadfærd i hverdagen.

Lederne mener generelt, at grunden til, at deres studie- og ordensregler forholder sig til elementerne i relativt lav grad, skyldes få konkrete problemer med elevadfærd i hverdagen. Dog er der en tendens til, at de elementer, som lederne i nogen grad oplever konkrete problemer med, også er de elementer, som flest skoler har studie- og ordensregler, der forholder sig til.

For de to områder, som færrest skolers regler forholder sig til – *”ekstreme eller fundamentalistiske holdninger”* og *”religiøs forkyndelse, gudedyrkelse og lignende”*, er det kun i meget lav grad, at lederne vurderer, at dette skyldes konkrete udfordringer.

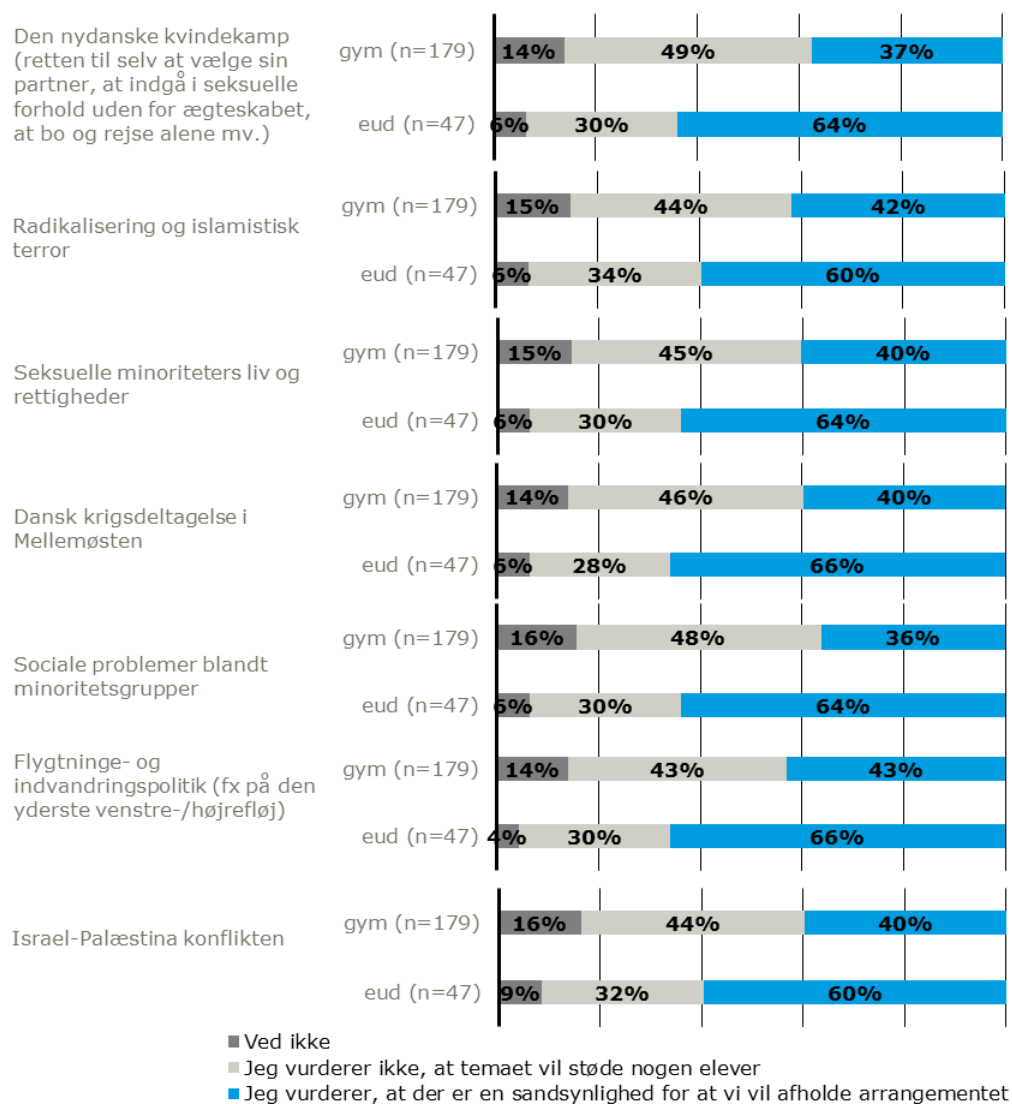
Lærere og elever er ikke blevet stillet dette spørgsmål.

3.5 Afholdelse af arrangementer

De næste to spørgsmål forsøger at undersøge omfanget af, om ledere og lærere undlader at afholde arrangementer og undervisning, fordi de vurderer, at temaet vil støde specifikke elevgrubbers religiøse værdier og følelser og/eller skabe konflikter.

Figur 3-5 nedenfor viser andelen af ledere, der vurderer, at der er en sandsynlighed for, at de vil afholde arrangementer med de forskellige temaer (blå søjle). Ligeledes viser figuren andelen af ledere, der har svaret, at temaet ikke vil støde nogen elever (lysegrå søjle). Sidste søjle er ledere, der har svaret ”ved ikke/ikke relevant” (mørkegrå søjle).

Figur 3-5: "Hvad er sandsynligheden for, at skolen i den nærmeste fremtid vil afholde arrangementer med fokus på nedenstående temaer, selvom I vurderer, at temaet kan komme til at støde specifikke elevgruppers religiøse værdier og følelser og/eller skabe konflikt med bund i religiøse værdier og følelser."

Note: Spørgsmålet kan have været for komplekst at svare på, da der spørges til to ting samtidigt. Figuren viser en opdeling af de ledere, der har svaret, at de ikke vurderer, at temaet vil støde nogen, og de ledere, der har svaret, at temaet vil støde nogle elever. Rækkefølgen på temaerne var randomiseret.

Ledersvarene viser følgende klare tendens:

- Der er konsekvent en stor forskel på gymnasie- og EUD-lederne i dette spørgsmål. Hvor ca. 60 pct. af EUD-lederne generelt vurderer, at der er en sandsynlighed for, at de vil holde arrangementer med disse tematikker, er det kun omkring 40 pct. af gymnasielederne.

Blandt lederne, der vurderer, at temaet vil støde nogle elever, vurderer gymnasielederne, at sandsynligheden for faktisk at gennemføre arrangementet er *lille* (2,4 pct.). Her vurderer EUD-lederne det lidt lavere, nemlig 2,1 pct., hvilket betyder, at sandsynligheden for, at de faktisk gennemfører arrangementet, er *"lille"* (se tabelrapportens figur 3-5-b).

Lærerne er ikke blevet spurgt om sandsynligheden for afholdelse af fremtidige arrangementer. Derimod er lærerne spurgt om, hvilke af emnerne i figur 3-5 de har beskæftiget sig med/draget perspektiver ind i deres undervisning i løbet af de sidste tre år⁶. Som det fremgår af tabelrapportens figur 3-5, svarer gymnasieleverne i højere grad end EUD-lærerne, at de har beskæftiget sig med hovedparten af emnerne. Hvilke emner, lærerne har beskæftiget sig med i deres undervisning, kan dog afhænge af, hvilke fag de pågældende lærere underviser i.

Tre emner har særligt mange lærere beskæftiget sig med de sidste tre år:

- Radikalisering og islamisk terror (64 pct. af gymnasieleverne og 31 pct. af EUD-lærerne)
- Sociale problemer blandt minoritetsgrupper (65 pct. hos både gymnasie- og EUD-lærerne)
- Flygtninge- og indvandringspolitik (75 pct. af gymnasieleverne og 48 pct. af EUD-lærerne).

Ét emne skiller sig ud ved at være det eneste emne, som EUD-lærerne i højere grad end gymnasielever har beskæftiget sig med:

- Seksuelle minoriteters liv og rettigheder (52 pct. af EUD-lærerne og 48 pct. af gymnasieleverne).

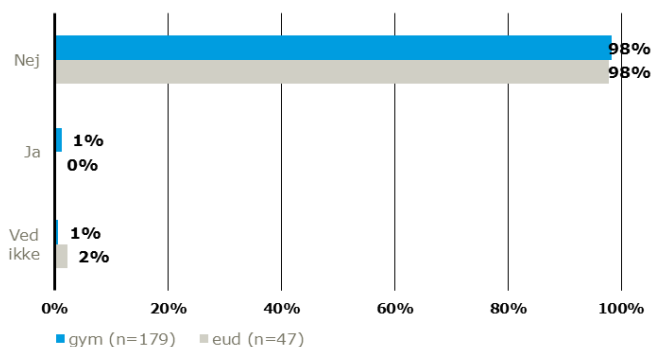
Overordnet vurderer lederne, at der er en sandsynlighed for, at de vil gennemføre arrangementer med disse temaer, men sandsynligheden er lille. Lærerne vurderer i relativt stort omfang, at de allerede har inddraget disse temaer i deres undervisning indenfor de seneste tre år.

3.6 Aflyse arrangementer

I forlængelse af forrige spørgsmål om sandsynligheden for afholdelse af arrangementer med bestemte temaer er lederne blevet spurgt om, hvorvidt de på skolen har aflyst arrangementer af hensyn til specifikke elevgruppers religiøse værdier og følelser inden for de sidste to skoleår. Figur 3-6 viser fordelingen af ledernes svar på hhv. dem der ikke har aflyst arrangementer (*"nej"*), dem der har aflyst (*"ja"*), samt dem der har svaret *"ved ikke"*.

⁶ Lærerne er blevet stillet følgende spørgsmål: "Angiv venligst, hvilke af følgende emner du har beskæftiget dig med/draget perspektiver til i din undervisning i løbet af de sidste to år." Emnerne var randomiseret.

Figur 3-6: Har I på skolen aflyst arrangementer af hensyn til specifikke elevgruppers religiøse værdier og følelser indenfor de sidste to skoleår?

98 pct. af lederne for både EUD og gymnasierne har ikke oplevet, at de på skolen har aflyst arrangementer af hensyn til elevgruppers religiøse værdier og følelser inden for de sidste to skoleår.

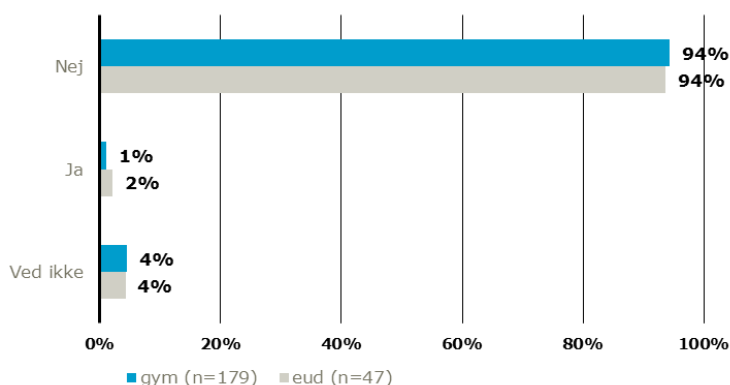
Lærere og elever er ikke blevet stillet dette spørgsmål.

3.7

Udeladelse af tematikker og undervisningsmidler af hensyn til specifikke grupper

Ligeledes er lederne blevet spurgt om, hvorvidt de har kendskab til lærere på skolen, der har udeladt at gøre brug af undervisningsmidler eller at berøre særlige tematikker af hensyn til specifikke elevgruppers religiøse værdier og følelser inden for de sidste to skoleår. Figur 3-7 viser fordelingen af ledernes svar på hhv. dem, der ikke har oplevet lærere udelade emner ("nej"), dem der har oplevet lærere udelade emner ("ja"), og dem der har svaret "ved ikke".

Figur 3-7: Har du kendskab til lærere på skolen, der har undladt at gøre brug af undervisningsmidler eller at berøre særlige tematikker af hensyn til specifikke elevgruppers religiøse værdier og følelser indenfor de sidste to skoleår?

Ligesom ved forrige spørgsmål er der kun 1-2 pct. af lederne, der har kendskab til lærere, der har undladt at gøre brug af undervisningsmateriale eller at berøre særlige tematikker af hensyn til specifikke elevgruppers religiøse værdier og følelser de sidste to år. De sidste 98 pct. har enten ikke kendskab til det, eller de har svaret "ved ikke".

Lærerne er blevet stillet et lignende spørgsmål: *"Har du inden for første halvår af 2017 undladt at gøre brug af undervisningsmidler eller at berøre særlige tematikker af hensyn til specifikke elevgruppers religiøse værdier og følelser?"* Her svarer lærerne i højere grad end lederne, at de har undladt at bruge materiale eller at berøre bestemte tematikker. Samlet er der 10 pct. af gymnasielærerne, der vurderer at have undladt temaer af disse grunde. Hos EUD-lærerne er andelen noget højere, præcis 17 pct. (se tabelrapportens figur 3-7).

3.8 Eksempler på elevgrupper, der er særligt udfordrende

Lederne er blevet spurgt om, hvorvidt der er elevgrupper, der skaber særlige udfordringer i forhold til at skabe et demokratisk dannende læringsmiljø. Hvis lederen har svaret "ja", er de derefter blevet bedt om at vurdere, hvor stor en andel af skolens elever, denne gruppe udgør. Til sidst er lederen blevet bedt om at beskrive i et åbent felt, hvilke(n) elevgruppe(r) der er tale om (se tabelrapportens figur 3-8-a, 3-8-b og 3-8-c).

Af gymnasielederne er der 7 pct., der svarer, at de har elevgrupper, der skaber særlige udfordringer. En større andel af EUD-lederne, svarende til 17 pct., svarer, at de har elevgrupper, der skaber særlige udfordringer. Af de ledere, som vurderer, at de har elevgrupper, der skaber særlige udfordringer, i gennemsnit fylder hhv. 7 og 5 pct. af elevgruppen på gymnasie og EUD-området. I Figur 3-8 opsummeres ledernes uddybning af, hvilke elevgrupper der er tale om.

Figur 3-8: Opsummering af ledernes svar på, hvilke elevgrupper der skaber særlige udfordringer i forhold til at skabe et demokratisk dannende læringsmiljø.

- Der er otte ud af de 20 ledere, der nævner etniske elever med højreekstremistiske holdninger.
- Ni ledere nævner, at elever med anden etnisk baggrund eller muslimske elever også skaber særlige udfordringer.
- Til sidst er der en mindre gruppe på seks ledere, der beskriver grupper af elever med svage forudsætninger og udfordret social baggrund. Her pointerer lederne, at det ikke nødvendigvis et spørgsmål om etnicitet.

Note: Der er i alt 20 ledere, der har svaret på den åbne besvarelse.

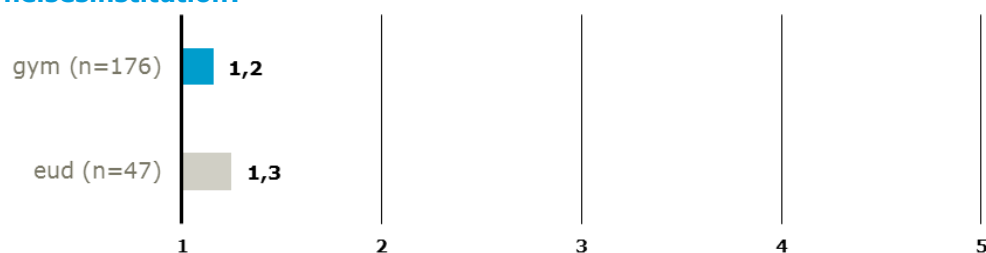
Lærerne er generelt enige med lederne om, at én af de elevgrupper, der skaber særlige udfordringer, er elever med svage forudsætninger og udfordret social baggrund. Dette nævner 11 lærere. Derudover er der 19 ud af de 46 lærere, der nævner elever med anden etnisk baggrund, og heraf nævner 10, at det særligt er drenge, der udgør problemet. Yderligere er der ca. 10 ud af de 46 lærere, der beskriver, at elever med højreekstremistiske holdninger samt meget religiøse etnisk danske elever er grupper, der skaber særlige udfordringer.

Lederne og lærerne nævner i høj grad etnisk danske grupper med højreekstremistiske holdninger eller svage forudsætninger. Derudover nævner lederne og lærerne også grupper med anden etnisk baggrund.

3.9 Personlige omkostninger ved at være leder

Lederne er blevet spurgt om, i hvilken grad det har personlige omkostninger for dem og deres familie, at de er leder af og skal værne om en demokratisk dannende uddannelsesinstitution. Figur 3-9 viser gennemsnittet af ledernes svar, hvor 1 henviser til *"i meget lav grad"* og 5 er *"i meget høj grad"*.

Figur 3-9: I hvilken grad oplever du, at det har personlige omkostninger for dig og din familie, at du er leder af og skal værne om en demokratisk dannende uddannelsesinstitution?

Note: Figuren viser gennemsnittet af deres svar på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er "i meget lav grad" og 5 er "i meget høj grad". Besvarelser med "ved ikke" er udeladt af analysen.

Lederne på gymnasieområdet og EUD er enige om, at de kun *i meget lav grad* oplever, at det har personlige omkostninger for dem og deres familie, at de er leder af og skal værne om en demokratisk dannende uddannelsesinstitution.

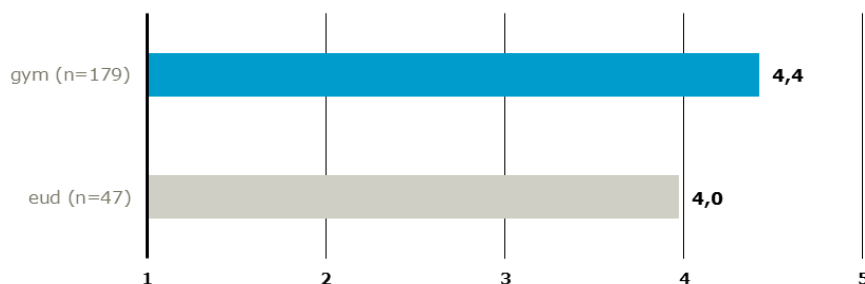
4. Skolens arbejde med at skabe demokratisk dannende læringsmiljøer

De næste spørgsmål handler om arbejdet med skolens kultur og identitet samt undervisningens indhold. Figurene i dette afsnit findes i tabelrapportens kapitel 4. Når der spørges til "demokratisk dannende læringsmiljøer" henviser vi til læringsmiljøer, der styrker elevernes demokratiske dannelse. Definitionen af demokratisk dannende læringsmiljøer kan læses i afsnit 8.

4.1 Fælles skolekultur og identitet

Lederne adspørges om skolens arbejde med en fælles skolekultur og identitet. Figur 4-1 viser, i hvilken grad lederne i gennemsnit vurderer, at skolen er optaget af en fælles skolekultur og identitet på en skala fra "i meget lav grad" (1) til "i meget høj grad" (5).

Figur 4-1: I hvilken grad er I på skolen optaget af at skabe en fælles skolekultur og identitet?

Note: Figuren viser gennemsnittet af lederens svar på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er "i meget lav grad" og 5 er "i meget høj grad".

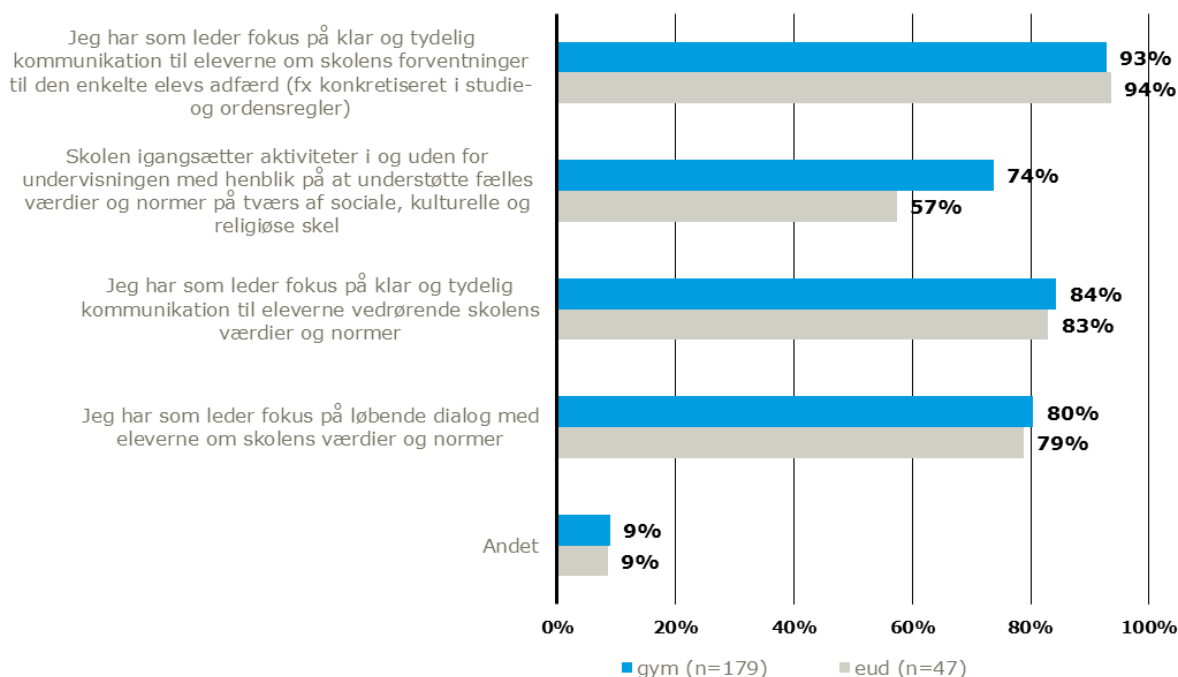
Lederne på EUD- og gymnasieområdet er enige om, at deres skoler i høj grad er optaget af en fælles skolekultur og identitet. Gymnasie-lederne vurderer dog i lidt højere grad end EUD-lederne, at deres skole er optaget af en fælles skolekultur og identitet.

4.2

Kendetegn for skolens arbejde med fælles kultur og identitet

Lederne er efterfølgende blevet spurgt om, hvad der kendetegner dette arbejde. Figur 4-2 viser andelen af ledere, der vurderer, at de forskellige elementer kendetegner deres skoles arbejde med en fælles skolekultur og identitet. Det var muligt at sætte flere kryds, hvis deres arbejdet er kendetegnet af flere elementer.

Figur 4-2: Hvad kendetegner skolens arbejde med at skabe en fælles kultur og identitet?

Note: Det var muligt at sætte flere kryds. Derfor summer figuren ikke til 100 pct. Figuren viser andelen af lederne, der har sat kryds ud for de enkelte elementer.

Figuren viser følgende tendenser:

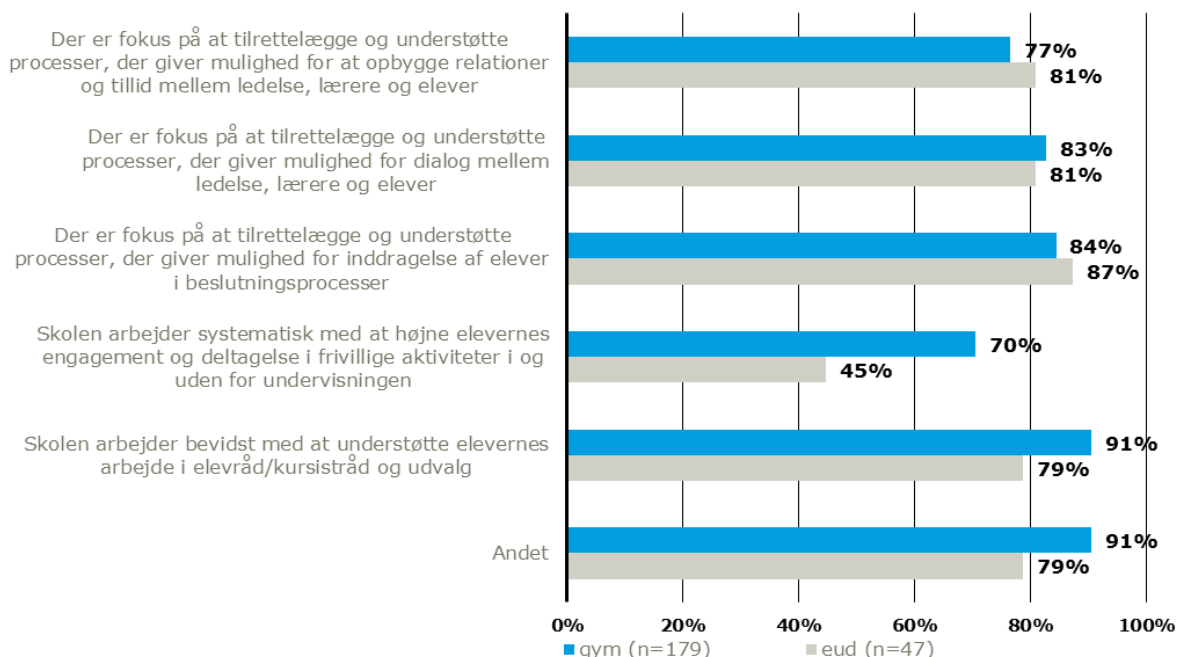
- Størstedelen, ca. 60-90 pct., af lederne vurderer, at alle fire elementer kendetegner deres skoles arbejde med en fælles skolekultur og identitet.
- Det element færrest ledere vurderer, at skolen arbejder med, er at *"skolen igangsætter aktiviteter i og uden for undervisningen med henblik på at understøtte fælles værdier og normer på tværs af sociale, kulturelle og religiøse skel"*. Dette mener kun 57 pct. af de adspurgte EUD-ledere, at deres skoles arbejde er kendetegnet ved. Derimod mener 74 pct. af gymnasielederne, at deres skoles arbejde er kendetegnet herved.
- De øvrige tre elementer vurderer EUD- og gymnasielederne i samme omfang, at deres skoles arbejde er kendetegnet ved (79-94 pct. af lederne).

4.3

Understøttelse af et demokratisk dannende læringsmiljø?

Alle lederne er i dette spørgsmål spurgt om, hvordan de på skoleniveau i det første halvår af 2017 har arbejdet med at understøtte demokratisk dannende læringsmiljøer. Figur 4-3 viser andelen af ledere, der vurderer, at deres skole har arbejdet med dette på skoleniveau. Det var muligt at sætte flere kryds, hvis deres arbejde på skoleniveau er kendetegnet af flere elementer.

Figur 4-3: Hvordan har I på skoleniveau arbejdet med at understøtte demokratisk dannende læringsmiljøer inden for første halvår 2017?

Note: Det var muligt at sætte flere kryds. Derfor summer figuren ikke til 100 pct. Figuren viser andelen af lederne, der har sat kryds ud for de enkelte elementer.

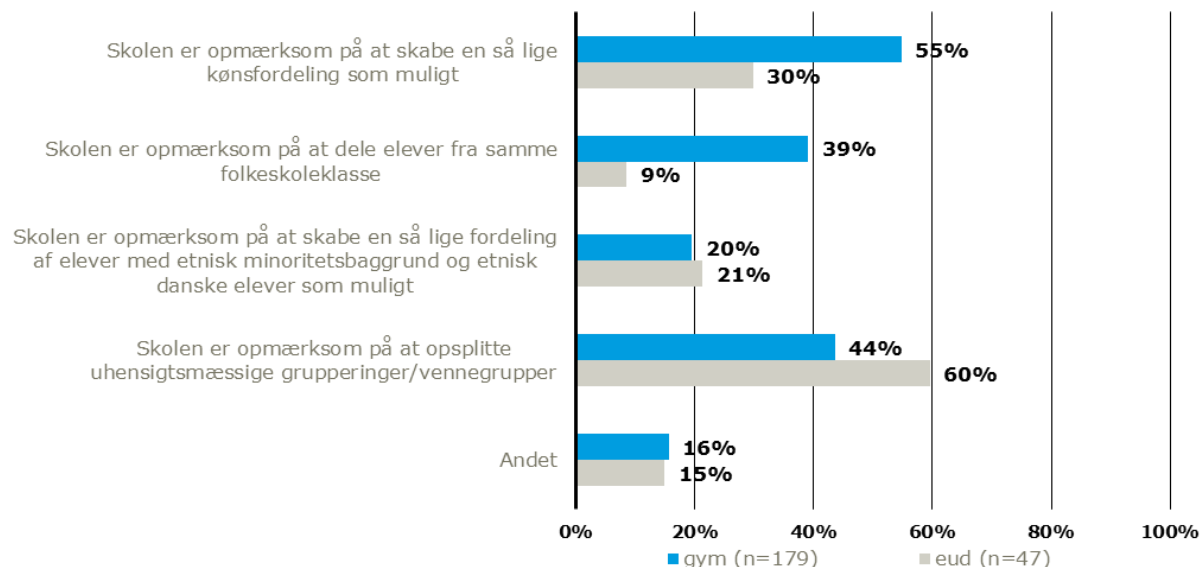
Figuren viser en række ensartede tendenser:

- I fire ud af de fem elementer, lederne har kunnet vælge, vurderer mellem 77 og 91 pct., at deres skole arbejder med dette på skoleniveau.
- Ligesom i foregående spørgsmål er der ét element, der skiller sig ud. Det er elementet, der omhandler aktiviteter uden for undervisningen. Her er det ligesom i foregående spørgsmål EUD-lederne, der i væsentlig mindre grad, bare 45 pct., mener, at de arbejder med dette på skoleniveau. For gymnasielederne er det også færre end de øvrige elementer, men stadig 70 pct. af gymnasielederne, der vurderer, at de arbejder med dette på skoleniveau.

4.4 Klasse- og holddannelse

Skolens praksis i relation til forskellige forhold vedrørende klasse- og holddannelse kan have betydning for det demokratisk dannende læringsmiljø. I Figur 4-4 viser ledernes svar på, hvorvidt skolen har en praksis i forhold til klasse-/holddannelse. Figuren viser andelen af ledere, der vurderer, at skolen har fokus på bestemte praksisser i forhold til klasse-/holddannelse.

Figur 4-4: Har skolen en praksis i forhold til klasse-/holddannelse?

Note: Det var muligt at sætte flere kryds. Derfor summer figuren ikke til 100 pct. Figuren viser andelen af lederne, der har sat kryds ud for de enkelte elementer.

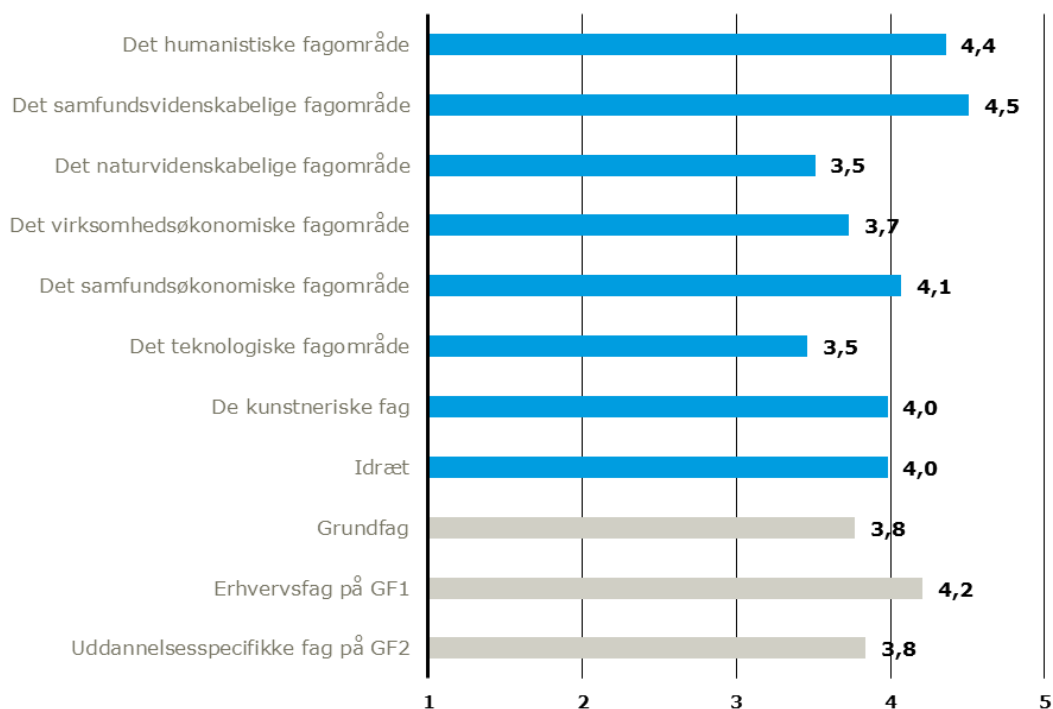
I dette spørgsmål adskiller gymnasioledere og EUD-ledere sig fra hinanden på flere punkter:

- Gymnasielederne vurderer i højere grad end EUD-lederne, at deres skole er opmærksom på kønsfordeling og elever fra samme folkeskoleklasse.
- EUD-lederne vurderer i højere grad end gymnasiolederne, at skolen er opmærksom på at splitte uhensigtsmæssige grupperinger/vennegrupper.
- For både EUD- og gymnasiolederne er der ca. 20 pct., hvilket er det laveste for gymnasiolederne og næstlaveste for EUD-lederne, der er opmærksom på fordelingen af elever med etniske minoritetsbaggrund.

4.5 Den daglige undervisning

Til sidst i dette afsnit om skolens arbejde med demokratisk dannende læringsmiljøer er lederne spurgt om, i hvilken grad de vurderer, at den konkrete daglige undervisning afspejler et demokratisk dannende læringsmiljø. EUD-lederne (de grå søjler) er specifikt spurgt om undervisningen i grundfag og erhvervsfag, hvor gymnasiolederne er spurgt om undervisningen i deres forskellige fagområder (de blå søjler). Figur 4-5 viser gennemsnittet af ledernes svar på, i hvilken grad, på en skala fra "i meget lav grad" (1) til "i meget høj grad" (5), de enkelte områder afspejler et demokratisk dannende læringsmiljø på deres skole.

Figur 4-5: I hvilken grad vurderer du, at den konkrete daglige undervisning i afspejler et demokratisk dannende læringsmiljø?

Note: Figuren viser gennemsnittet af deres svar på en skala fra "i meget lav grad" (1) til "i meget høj grad" (5). Alle, der har svaret "ved ikke" er udeladt af analysen. De blå søjler er gymnasie-lederne og de grå søjler er EUD-ledere.

Figuren viser følgende tendenser:

- Lederne vurderer, at alle fagområder "i høj grad" afspejler demokratiske dannende læringsmiljøer i den daglige undervisning (et gennemsnit fra 3,5 til 4,5).
- Gymnasielederne vurderer, at de humanistiske og samfundsvidenskabelige fagområder er de områder, der i højest grad afspejler et demokratisk dannende læringsmiljø. Modsat er det de naturvidenskabelige og teknologiske fagområder, som lederne vurderer som havende den laveste grad af demokratisk dannende læringsmiljø.
- EUD-lederne oplever, at erhvervsfag på GF1 (Grundforløb 1) i høj grad har et demokratisk dannende læringsmiljø. Hvorimod de to øvrige områder ligger lige lidt under.

Lærerne og eleverne er ikke blevet stillet dette spørgsmål. Til gengæld er de blevet spurgt om den daglige konkrete undervisning i forhold til demokratisk dannelse og processer (se tabelrapportens figur 4-6). Deres svar herom er opsummeret nedenfor:

- Lærerne og elever er enige om, at undervisningen "i høj grad" (lærerne har et gennemsnit mellem 3,3 og 4,7, eleverne har et gennemsnit mellem 3,0 og 4,6) afspejler at have en åben debatkultur, at alle tematikker kan tages op til drøftelse, at lærerne ikke lader undervisningsmaterialet være påvirket af religiøs eller kulturel modstand, at der er gensidig respekt og at alle aktuelle politiske begivenheder inddrages.

- Lærerne og eleverne er også enige om, at lærerne kun i mindre grad end de øvrige elever *"inddrager eleverne i valg af emner og tematikker"*.
- EUD-lærere og -elever vurderer, at disse ting er lidt mindre afspejlet i undervisningen end gymnasielærere og -elever.

I det næste spørgsmål er lærerne og eleverne blevet spurgt om, i hvilken grad undervisningen har fokus på elevernes evne til at deltage i demokratiske processer i undervisningen (tabelrapportens figur 4-7):

- Både EUD- og gymnasielærerne vurderer, at de *"i høj grad"* eller *"i meget høj grad"* underviser i grundlæggende demokratiske principper og funktioner, argumentation og debat, hvad man kan gøre, hvis man er uenig i beslutninger samt tilrettelægger forløb, hvor elever skal samarbejde.
- EUD-eleverne vurderer, at skolen i mindre grad end EUD-lærerne har fokus på de førnævnte tiltag.
- Gymnasieeleverne er nogenlunde enige med gymnasielærerne i, at der er fokus på demokratiske processer i undervisningen.

Lederne, lærerne og eleverne oplever/vurderer alle, at den konkrete daglige undervisning i relativt høj grad afspejler et demokratisk dannende læringsmiljø.

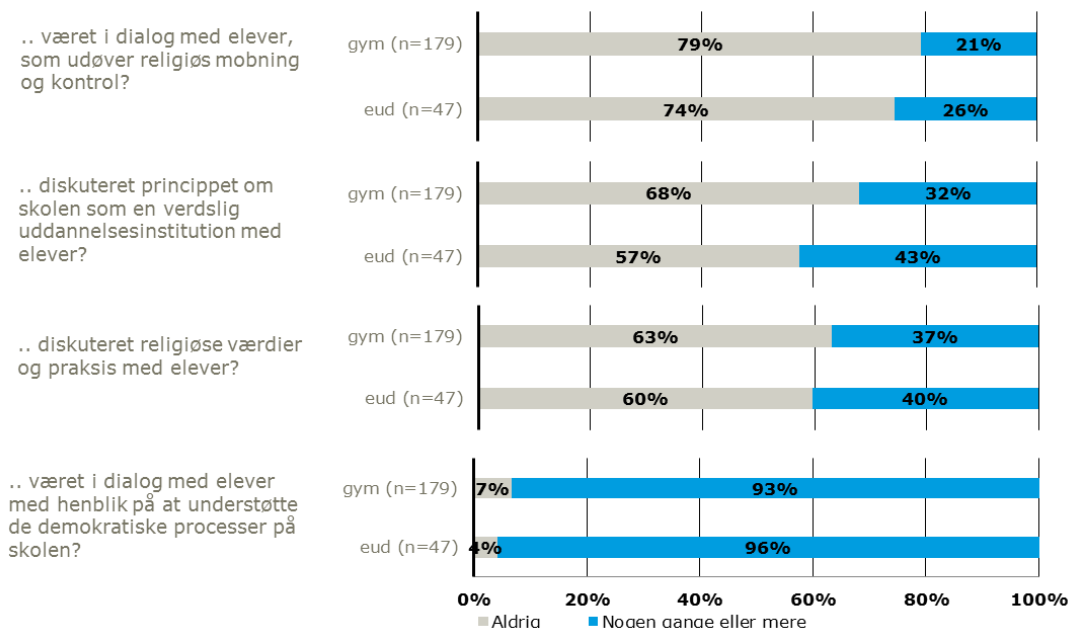
5. **Ledelsens rolle i at skabe demokratisk dannende læringsmiljøer**

De næste spørgsmål handler om, hvordan lederne/ledelsesteams understøtter et demokratisk dannende læringsmiljø gennem deres praksis og erfaringer hermed. I de fleste spørgsmål er lærerne også blevet spurgt om, hvordan lederne bakker lærerne op. Lærernes svar vil derfor blive inddraget i afsnittet også. Eleverne har ikke svaret på disse spørgsmål. Figurerne i dette afsnit findes i tabelrapportens kapitel 5.

5.1 **Dialog med eleverne om demokratisk dannende læringsmiljø**

I det første spørgsmål undersøges det, hvor ofte lederne har været i dialog/diskussion med elever om skolen som et demokratisk dannende læringsmiljø det første halvår af 2017. Figur 5-1 viser andelen af ledere, der nogle gange har været i dialog eller diskussion med elever (blå søjle), samt andelen af ledere, der ikke har været i dialog eller diskussion med elever det første halvår af 2017 (grå søjle).

Figur 5-1: Se tilbage på første halvår 2017. Hvor ofte har du som leder ...

Note: Lederne er blevet stillet følgende spørgsmål: "Se tilbage på første halvår 2017. Hvor ofte har du som leder..." Figuren viser en opdeling af de ledere, der har svaret, at de har været i dialog/diskussion, og de ledere, der har svaret, at de "aldrig" har været i dialog eller diskussion i det første halve år af 2017. Rækkefølgen på temaerne var randomiseret.

Figuren viser følgende tendenser:

- Størstedelen af lederne, ca. 95 pct., har oplevet at være i dialog med elever med henblik på understøttelse af demokratiske processer på skolen.
- Den mindste andel findes i forhold til spørgsmålet om, hvorvidt lederne har været i dialog med elever, der udøver religiøs mobning eller kontrol. Her svarer ca. 22 pct. af lederne, at de nogle gange har været det.
- EUD- og gymnasielederne adskiller sig ikke markant fra hinanden.

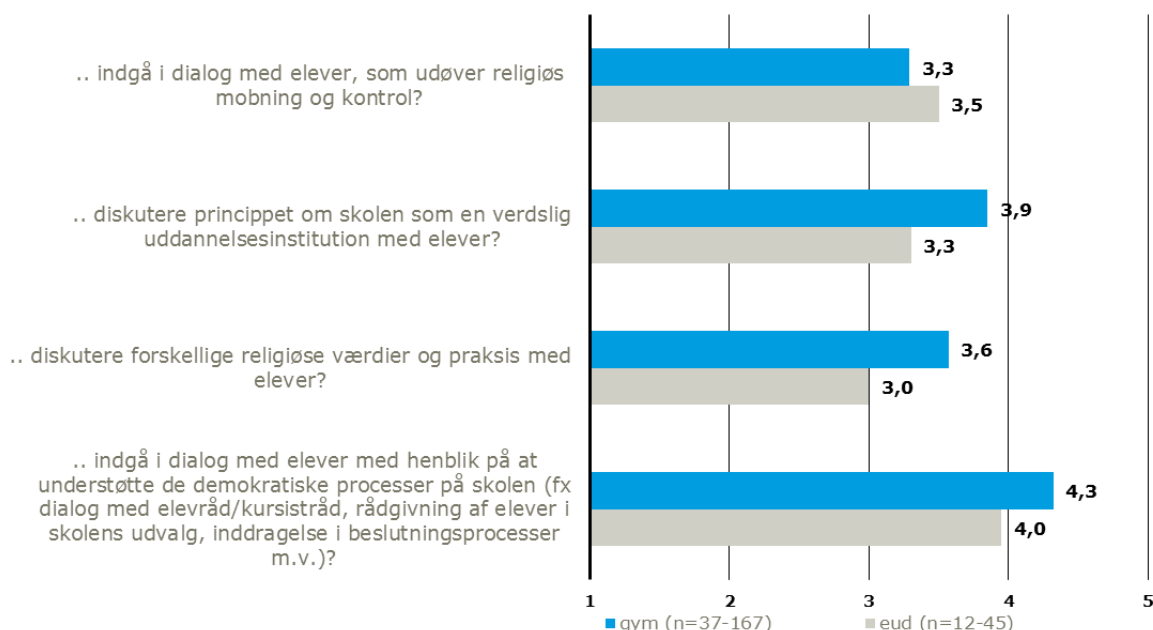
Af de ledere, som har oplevet at være i dialog med elever i de første tre emner, er det for 70-90 pct. af disse ledere "*sjældnere end en gang hver anden måned*", at de har været i dialog med elever om dette.

Figuren ovenfor viser, at ca. 95 pct. af lederne har været i dialog med elever med henblik på at understøtte demokratiske processer. Af disse ledere er det 9 pct. af gymnasielederne og 27 pct. af EUD-lederne, hvor det er "*sjældnere end en gang hver anden måned*". Det er altså hyppigere gymnasieledere, der er i denne form for dialog med eleverne end EUD-ledere (se tabelrapportens figur 5-1-b).

5.2 Den nødvendige faglige viden som leder

De ledere, der i forrige spørgsmål har svaret, at de nogle gange er i dialog med elever (den blå søjle), er opfølgende blevet spurgt om, hvorvidt de vurderer at have den nødvendige faglige viden til at indgå i disse dialoger. Figur 5-2 viser ledernes gennemsnit for, i hvilken grad de vurderer, at de har den nødvendige faglige viden til at indgå i disse dialoger. De har vurderet det på en skala fra "*i meget lav grad*" (1) til "*i meget høj grad*" (5).

Figur 5-2: I hvilken grad har du/ledelsesteamet ud fra din egen vurdering den nødvendige faglige viden til at ...

Note: Figuren viser gennemsnittet af deres svar på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er "i meget lav grad" og 5 er "i meget høj grad". N varierer for hvert spørgsmål, da det kun er de ledere, der har svaret oftere end "aldrig", der er blevet stillet spørgsmålet. Spørgsmålene er randomiserede.

Figuren viser følgende tendenser:

- Som i det foregående afsnit er de tre første dele ens. Her vurderer lederne, at de i mellem til høj grad har den nødvendige faglige viden.
- Ca. 95 pct. af lederne vurderede i foregående spørgsmål at have været i dialog med elever med henblik på demokratiske processer. I figuren her vurderer lederne også, at de "i høj grad" eller "i meget høj grad" har den nødvendige faglige viden til at indgå i denne dialog.

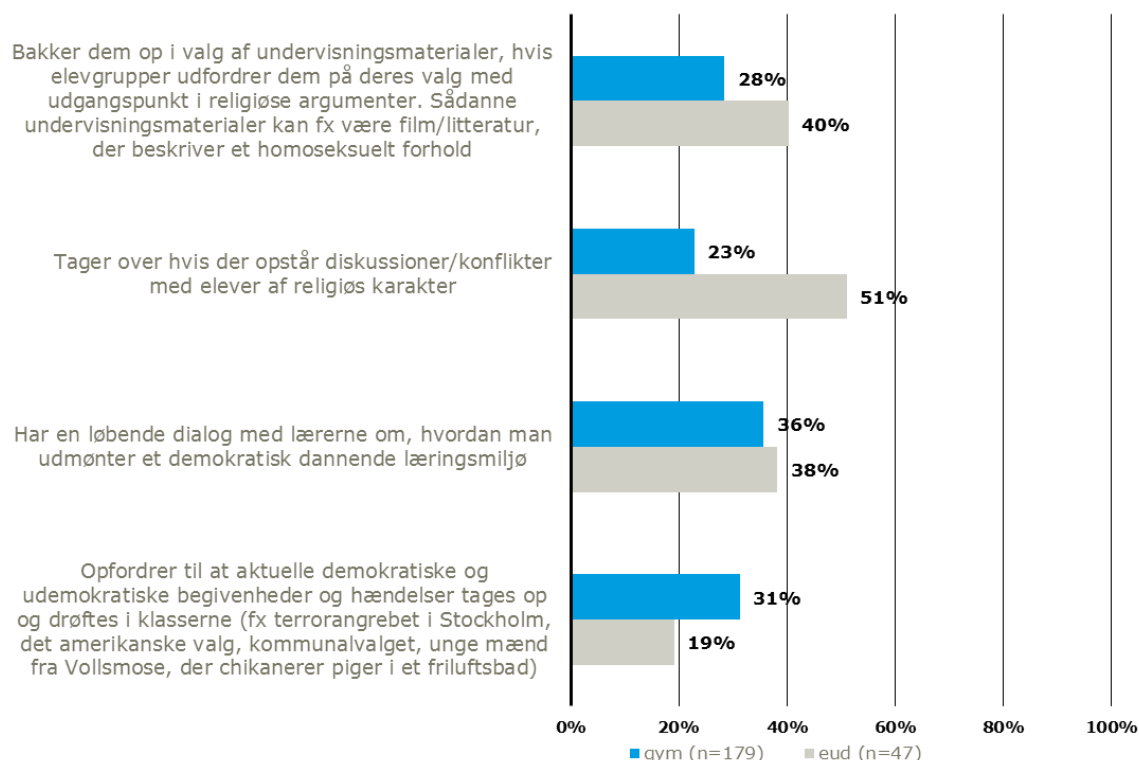
Lærerne er blevet stillet samme spørgsmål; i hvor høj grad de vurderer at have den nødvendige faglige viden til at indgå i de fire forskellige dialoger med eleverne. Lærerne er på alle spørgsmål overvejende enige med lederne i, at de i relativt høj grad har den nødvendige faglige viden (se tabelrapportens figur 5-2).

5.3

Opbakning til lærerne i arbejdet med demokratisk dannelse

I dette afsnit spørges lederne om, hvad de gør for at bakke lærerne op i arbejdet med at understøtte demokratisk dannende læringsmiljøer. Figur 5-3 viser andelen af lederne, der vurderer, at de bakker lærerne op. Lederne har kunnet sætte flere kryds.

Figur 5-3: Hvad gør du som leder for at bakke lærerne op i arbejdet med at understøtte demokratisk dannende læringsmiljøer?

Note: Det var muligt at sætte flere kryds. Derfor summer figuren ikke til 100 pct. Figuren viser andelen af lederne, der har sat kryds ud for de enkelte elementer.

Figuren viser følgende tendenser i ledernes opbakning til lærerne:

- I tre ud af fire udsagn vurderer en større andel af EUD-lederne end gymnasiel lederne, at de bakker deres lærere op.
- Hos gymnasiel lederne er det omkring 30 pct. af lederne, der vurderer, at de bakker deres lærere op igennem hvert af disse tiltag.

Lærerne er ligeledes spurgt om, hvordan deres ledere bakker dem op (se tabelrapportens figur 5-3). Her afviger lærerne ganske markant fra lederne:

- I modsætning til lederne er det gymnasiel lærerne, der i højere grad vurderer, at deres ledere bakker dem op i på punkter.
- Gymnasiel lærerne vurderer i højere grad end deres ledere, at de bliver bakket op om valg af undervisningsmaterialer, og at lederne tager over, hvis der opstår diskussioner med elever af religiøs karakter.
- EUD-lærerne oplever modsat, at de i mindre grad bliver bakket op af deres ledere, end EUD-lederne vurderer.

Overordnet er der en relativt stor forskel mellem lærerne og lederne i forhold til, hvor stor opbakning lærerne oplever, at de får, og lederne oplever, at de giver. Lederne og lærerne

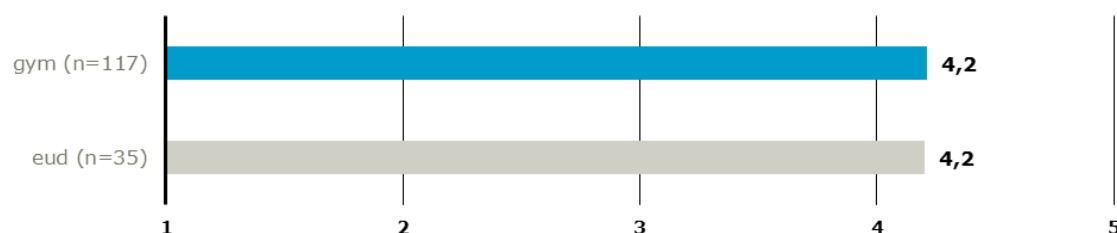
oplever, at de i relativt lavt omfang får og giver opbakning. Generelt er det under halvdelen af de adspurgte i hvert udsagn.

5.4

Personlig parathed og handlekraft til at håndtere konfliktfyldte situationer

Lederne og lærerne er spurgt om, i hvilken grad de vurderer at have den nødvendige personlige parathed og handlekraft til at håndtere konfliktfyldte situationer med elever, som i tale og/eller handling giver udtryk for udemokratiske værdier. Figur 5-4 viser ledernes gennemsnitlige svar på en skala fra "i meget lav grad" (1) til "i meget høj grad" (5).

Figur 5-4: I hvilken grad føler du, at du har den nødvendige personlige parathed og handlekraft til at håndtere konfliktfyldte situationer med elevgrupper, som i tale og/eller handling giver udtryk for udemokratiske værdier?

Note: Figuren viser gennemsnittet af deres svar på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er "i meget lav grad" og 5 er "i meget høj grad". Alle, der har svaret "jeg har ikke været i sådanne situationer", er udeladt af gennemsnittet.

EUD- og gymnasieliderne er enige om, at de "i høj grad" (4,2) har den personlige parathed og handlekraft, der skal bruges for at håndtere disse situationer.

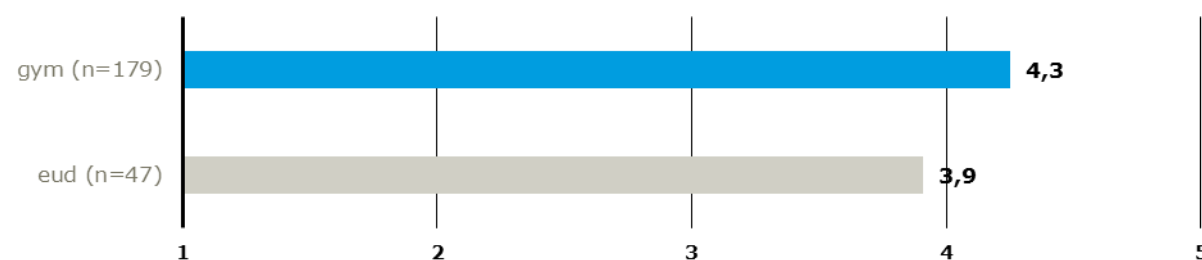
Lærerne vurderer i lidt mindre grad end lederne, at de har den personlige parathed og handlekraft. EUD- og gymnasielærerne enige i dette udsagn, hvilket kommer til udtryk ved en gennemsnitsscore på 3,8 (se tabelrapportens figur 5-4).

5.5

Klædt på til at værne om et demokratisk dannende læringsmiljø

Sidste spørgsmål til lederne om deres rolle handler om, i hvilken grad lederne føler sig klædt på til at værne om og understøtte et demokratisk dannende læringsmiljø. Figur 5-5 viser ledernes gennemsnitlige svar på en skala fra "i meget lav grad" (1) til "i meget høj grad" (5).

Figur 5-5: I hvilken grad føler du dig generelt klædt på til at værne om og understøtte et demokratisk dannende læringsmiljø?

Note: Figuren viser gennemsnittet af deres svar på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er "i meget lav grad" og 5 er "i meget høj grad".

Ligesom forrige spørgsmål vurderer lederne, at de *"i høj grad"* føler sig klædt på til at værne om et demokratisk dannende læringsmiljø. EUD-lederne følers sig dog i lidt lavere grad end gymnasielederne klædt på til denne håndtering.

Lærerne er ikke blevet stillet samme spørgsmål, men i stedet blevet spurgt om den omvendte problemstilling: *"I hvilken grad bliver du nogle gange usikker i forhold til egne værdier og ståsted, når du fx bliver udfordret af en gruppe elevers kulturelle eller religiøse værdier, holdninger og praksis?"* Ligesom lederne er det EUD-lærerne, der føler sig mest usikre, og gymnasieleverne, der føler sig mest sikre (se tabelrapportens figur 5-5).

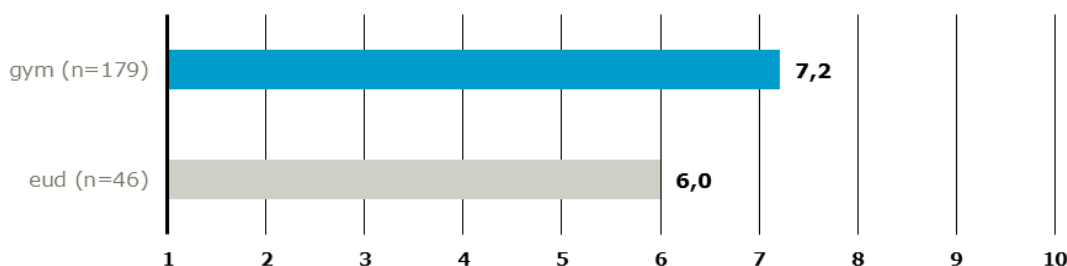
6. Institutionalisering af elevernes indflydelse

Dette afsnit i undersøgelsen omhandler elevernes indflydelse på institutionen. Disse spørgsmål er kun besvaret af lederne og eleverne. Figurene i dette afsnit tager afsæt i tabelrapportens kapitel 6.

6.1 Det formelle elevdemokrati

Lederne og eleverne er blevet spurgt om, i hvor høj grad de vurderer, at skolens elev-/kursistråd fungerer. Figur 6-1 viser gennemsnittet af ledernes vurdering opgjort på en skala fra 1 *"rigtig dårligt"* til 10 *"rigtig godt"*.

Figur 6-1: Hvor godt fungerer skolens elevråd/kursistråd?

Note: Figuren viser gennemsnittet af ledernes svar på en skala fra 1 til 10, hvor 1 er *"rigtig dårlig"* og 10 er *"rigtig godt"*. Alle der har svaret *"ved ikke"* er udeladt af gennemsnittet.

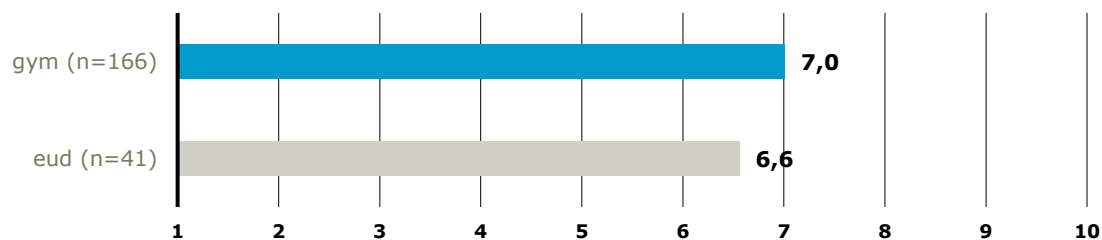
Både EUD- og gymnasieleverne vurderer, at elevrådene fungerer tættere på *"rigtig godt"* end på *"rigtig dårligt"*, dvs. over et gennemsnit på 5. Gymnasieleverne vurderer, at deres elevråd fungerer bedre end EUD-leverne.

Hos elevernes ses samme tendens. Gymnasieeleverne vurderer, at deres elevråd fungerer bedre end det ses hos EUD-eleverne. Eleverne oplever generelt også, at elevrådet fungerer lidt bedre, end lederne oplever (se tabelrapportens figur 6-1).

6.2 Det uformelle elevdemokrati

De næste spørgsmål vedrører det uformelle elevdemokrati. Figur 6-2 viser gennemsnittet af ledernes vurdering opgjort på en skala fra 1 *"rigtig dårligt"* til 10 *"rigtig godt"*.

Figur 6-2 Hvor godt fungerer det uformelle elevdemokrati på skolen?

Note: Figuren viser gennemsnittet af ledernes svar på en skala fra 1 til 10, hvor 1 er *"rigtig dårlig"* og 10 er *"rigtig godt"*. Alle der har svaret *"ved ikke"* er udeladt af gennemsnittet.

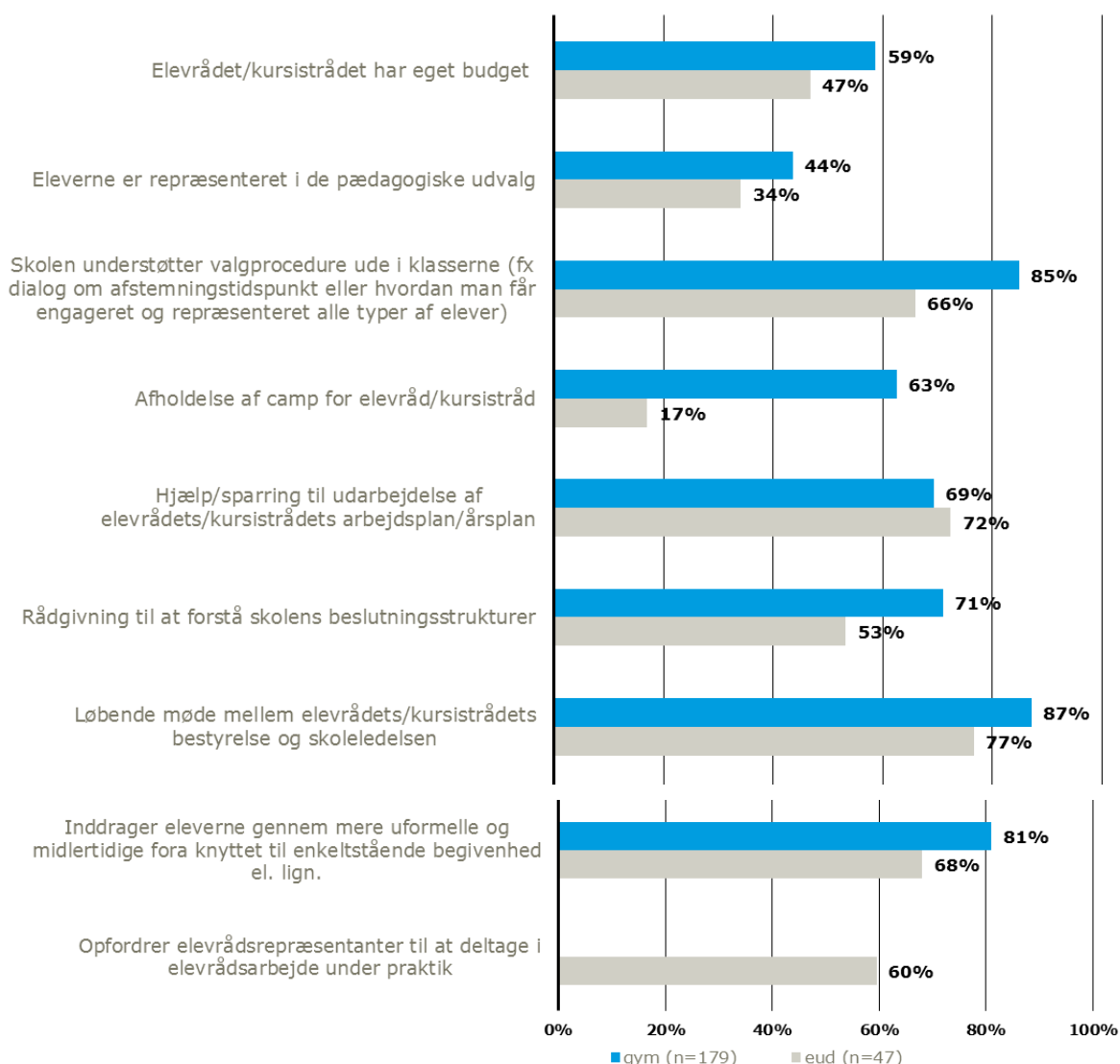
Ligesom ved det formelle demokrati vurderer gymnasiolederne, at det uformelle elevdemokrati fungerer lidt bedre, end EUD-lederne gør. Dog vurderer EUD-lederne, at det uformelle elevdemokrati fungerer lidt bedre end det formelle elevråd på EUD.

Eleverne er ikke blevet spurgt om det uformelle elevdemokrati.

6.3 Understøttelse af elev-/kursistinddragelse

Sidste spørgsmål i dette afsnit handler om understøttelsen af elev-/kursistinddragelsen. Lederne er blevet spurgt om, hvad de gør på deres skole for at understøtte elevernes inddragelse i demokratiske processer. Figur 6-3 viser andelen af lederne, der vurderer, at de gør følgende. Lederne har kunnet sætte flere kryds.

Figur 6-3: Hvad gør I på skolen for at understøtte elevernes inddragelse i demokratiske processer?

Note: Det var muligt at sætte flere kryds. Derfor summer figuren ikke til 100 pct. Figuren viser andelen af lederne, der har sat kryds ud for de enkelte elementer.

Figuren viser følgende tendenser:

- I alle elementer er der en større andel af gymnasielederne end EUD-ledere, der vurderer at understøtte elevernes deltagelse.
- Elementet med størst forskel på EUD-ledere og gymnasieledere handler om *”afholdelse af camp for elevråd”*. Det vurderer 63 pct. af gymnasielederne, at de gør, hvorimod 17 pct. af EUD-lederne vurderer dette.
- Det element, som der overordnet set er færrest ledere, der vurderer at have gjort, er, at lade *”eleverne være repræsenteret i de pædagogiske udvalg”*. Det er hhv. 44 og 34 pct. af gymnasie- og EUD-lederne.

Eleverne er spurgt om nogenlunde samme spørgsmål (se tabelrapportens figur 6-3)⁷. Deres svar opsummeres i relation til lederne herunder:

- Generelt oplever eleverne, at der gøres mindre for elevernes deltagelse i skolens udvalg end lederne oplever.
- Eleverne er enige med lederne i omfanget af de faktiske udsagn om, hvorvidt elevrådet har et budget, og om der afholdes møder mellem elevråd og bestyrelse.

6.4 Elevernes interesse for elevråd

Eleverne er yderligere blevet spurgt om, hvorvidt der er bestemte typer eller gruppe(r) af elever, der aldrig engagerer sig i/interessere sig for elev-/kursistrådsarbejde (tabelrapportens figur 6-4). Til det svarer omkring 70 pct. af eleverne "ja". I det åbne svarfelt er der 94 af de 70 pct. elever, der har svaret. De nævner følgende grupper i deres åbne svar:

- Den største gruppe, eleverne nævner, er elever, der generelt ikke interesserer sig for skolen, er ligeglade eller dovne.
- En mindre gruppe af eleverne nævner, at elever, der er 'for seje', enten i form af fester eller idræt, ikke interesserer sig for elevrådsarbejdet.
- En stor gruppe af eleverne kan ikke definere gruppen, der ikke engagerer sig, men de pointerer, at den fylder meget på skolen.
- En tiendedel af eleverne nævner elever med anden etnisk baggrund.

De åbne svar blev efterfulgt af et spørgsmål om, hvilke årsager eleven mener, grupperne har til den manglende interesse (tabelrapportens figur 6-5). Her vurderer omkring halvdelen (42 pct. af EUD-eleverne og 53 pct. af gymnasieeleverne) af de adspurgte elever, at disse grupper har en *"generel mangel på interesse for demokrati og medindflydelse"*. Næsten lige så mange, omkring 40 pct., vurderer, at det skyldes, *"at gruppen ikke tillægger det værdi, at man engagerer sig i skolens demokratiske liv"*. Eleverne vurderer også, at det kun i få tilfælde skyldes, at grupperne ønsker at modarbejde de formelle beslutningsorganer, eller at grupper oplever mangel på reel indflydelse.

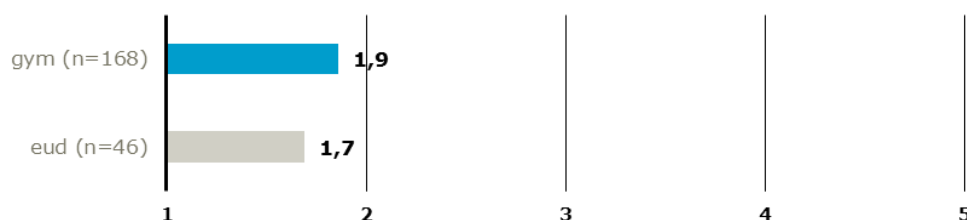
7. Accept af snyd

Sidste afsnit i undersøgelsen vedrører holdninger – blandt elever eller generelt på skolen – der er udtryk for accept af snyd i hverdagen og/eller ved prøver. Figurene i dette afsnit tager afsæt i tabelrapportens kapitel 7.

Figur 7-1 viser gennemsnittet for lederne svar på en skala fra *"i meget lav grad"* (1) til *"i meget høj grad"* (5).

⁷ Spørgsmålet til eleverne lyder: *"Hvad gør skolen (ledelse og/eller lærere) for at understøtte elev-/kursistrådsarbejdet og elevernes deltagelse i skolens udvalg?"* Der kan sættes flere kryds.

Figur 7-1: I hvilken grad oplever du holdninger blandt elever eller generelt på skolen, der er udtryk for en accept af snyd i hverdagen og/eller ved prøver?

Note: Figuren viser gennemsnittet af deres svar på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er "i meget lav grad" og 5 er "i meget høj grad". Alle der har svaret "ved ikke" er udeladt af gennemsnittet.

Lederne oplever i gennemsnit en "lav grad" af holdninger blandt elever, der er udtryk for en accept af snyd. EUD- og gymnasielederne er nogenlunde enige i, at det er i lav grad, at dette forekommer.

Ligesom for lederne vurderer både EUD-elever og EUD-lærere, at der er en lavere grad af disse holdninger end hos gymnasieeleverne og -lærerne (se tabelrapportens figur 7-1).

Generelt vurderer lederne den laveste grad af holdninger, der giver udtryk for accept af snyd. Eleverne vurderer, at der er en lidt højere grad af disse holdninger. Og lærerne vurderer den største grad af holdninger, der er udtryk for accept af snyd i hverdagen og til prøver.

Generelt vurderer alle grupper i den lave ende af skalaen, dvs. under 3 i gennemsnit.

8. Gennemførelsen af spørgeskemaundersøgelsen

I dette afsnit beskrives først de definitioner, der ligger til grund for spørgeskemaundersøgelsen, derefter hvordan undersøgelsen er gennemført, herunder rekrutteringsstrategien.

Undersøgelsens forståelse af "demokratisk dannende læringsmiljøer"

I undersøgelsen spørges der til "demokratisk dannende læringsmiljøer". Her henvises til læringsmiljøer, der styrker elevernes demokratiske dannelse. I undersøgelsens sammenhæng står fire elementer centralt i den demokratiske dannelse:

- Respekten for det enkelte individs rettigheder (herunder at man tolererer værdier, holdninger og praksis, man ikke selv bryder sig om, men som er legitime, fordi de ikke griber ind i andres frihed).
- Viden om demokratiske institutioner og beslutningsprocesser (herunder viden om, hvordan beslutninger træffes i det lokale og nationale demokrati, samt hvordan man selv kan gøre sin indflydelse gældende).
- Holdning til de demokratiske processer og præmisserne bag (herunder accept af den demokratiske beslutningsproces og accept af, at problemer og uoverensstemmelser håndteres gennem debat og uden at ty til vold eller trusler om vold).
- Deltagelse i det formelle såvel som det uformelle demokrati (herunder deltagelse i demokratiske organer som elevråd/kursistråd, valghandlingen samt den åbne og frie diskussion).

Udvikling af spørgeskemaer

Spørgeskemaerne er udviklet med udgangspunkt begrebsnotatet, der er skrevet med udgangspunkt i dialogforummets diskussioner af emnet demokratisk dannelse og dets undermaer samt på baggrund af for-interview med flere af dialoggruppens medlemmer. Spørgeskemaerne blev pilottestet blandt en række af dialogforummets medlemmer og derefter sendt til kommentering i Undervisningsministeriet. Efter dette blev de nye versioner af spørgeskemaerne pilottestet på skemaernes målgrupper. Der var i gennemførelsen af pilottestene fokus på, om spørgsmålene var forståelige, og om forståelsen svarede til hensigten med spørgsmålet. Pilotprocessen har været grundig, og der er således gjort meget for at sikre en høj målingsvaliditet.

Tabel 8-1: Oversigt over informanter fra pilotinterview

Informant	Antal
Medlem af dialogforum	4
Leder på hhv. EUD- og SOSU-uddannelse	2
Lærer på hhv. gymnasial og EUD-uddannelse	2
Elev på hhv. STX-, HHX- og EUD-uddannelse	3

Efter pilottesten på skemaernes målgrupper blev der på Undervisningsministeriets foranledning foretaget en række tilpasninger, inden distribuering af spørgeskemaerne til ledere, lærere og elever.

Gennemførelse af og rekruttering til spørgeskemaundersøgelse

Stikprøven af ledere, lærere og elever fra de danske ungdomsuddannelsesinstitutioner er etableret ved, at et registreringsskema er sendt ud til samtlige uddannelsesinstitutioner i Danmark. I udgangspunktet blev registreringsskemaet sendt til en relevant leder på hver institution. På EUD-området viste det sig dog vanskeligt manuelt at identificere kontaktoplysninger på en relevant leder, hvorfor registreringsskemaet i disse tilfælde tilsendtes institutionens hovedmail⁸. EUD-lederne blev bedt om at registrere, hvilke hovedområder institutionen udbyder uddannelser indenfor, hvilke hovedområder lederen er leder for samt kontaktoplysninger på sig selv. Derudover blev lederen bedt om at registrere kontaktoplysninger på enten en grundfagslærer, en EUD-faglærer eller en lærer, der både er grundfagslærer og EUD-faglærer. Om der var tale om den ene eller anden type lærer blev afgjort tilfældigt i systemet for at sikre en bred, tilfældig lærerinddragelse. EUD-lederne blev dernæst bedt registrere kontaktoplysninger på en elev. På SOSU-området blev registreringsskemaet sendt direkte til en relevant leder, som derfor kun skulle registrere kontaktoplysninger på en lærer og en elev. Ligesom på EUD-området var det tilfældigt, om lederen skulle registrere en grundfagslærer, en SOSU-faglærer eller en lærer, der dækker begge fag.

På gymnasieområdet blev lederen bedt om at registrere, hvilke ungdomsuddannelser institutionen udbyder, hvorefter lederen blev bedt om at registrere kontaktoplysninger på en lærer og elev fra hver af de udbudte uddannelser.

I alle tilfælde blev lederen bedt om at registrere kontaktoplysninger på elevrådsformanden/kursistrådsformanden. Hvis ikke dette var muligt, blev lederen bedt om at registrere

⁸ Mailen startede med følgende tekst: "ATT: EN TILFÆLDIG UDDANNELSESLIDER INDEN FOR ET AF DE FIRE HOVEDOMRÅDER (1. OM-SORG, SUNDHED OG PÆDAGOGIK - 2. KONTOR, HANDEL OG FORRETNINGSSERVICE - 3. FØDEVARER, JORDBRUG OG OPLEVELSER - 4. TEKNOLOGI, BYGGERI OG TRANSPORT)". Dette for at sikre, at skemaet endte hos en relevant leder samt for at sikre en vis variation i hovedområder.

oplysninger på et andet medlem af elevrådet/kursustrådet eller alternativt en tilfældig elev, som har gået på skolen i mindst et halvt år.

Efter registreringen af kontaktoplysninger blev spørgeskemaerne distribueret. Kun registrerede lærere og elever fik således tilsendt et spørgeskema. Det samme gjaldt for ledere på EUD-området. Da Rambøll allerede havde kontaktoplysninger på relevante ledere fra alle gymnasie- og SOSU-institutioner, fik disse ledere tilsendt lederspørgeskemaet, på trods af at de ikke havde udfyldt registreringsskemaet.

Denne rekrutteringsstrategi betød, at der i udgangspunktet deltog en leder, en lærer og en elev fra hver uddannelsesinstitution. De uddannelsesinstitutioner, der udbød flere ungdomsuddannelser, har haft mulighed for at deltage med en leder, lærer og elev fra hver uddannelse (fx fra hhv. hhx og eud). På de uddannelsesinstitutioner, der udbød erhvervsuddannelser, er der udvalgt en leder, en lærer og en elev, der repræsenterede uddannelsesstedets grundforløb.